

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ
УКРАЇНИ

КАФЕДРА ТУРИЗМУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавра

за спеціальністю 242 Туризм,

освітньою програмою «Туристично-екскурсійне обслуговування»

на тему: «**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КІННОГО
ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ**»

здобувача вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
Бедкіної Маргарити Сергіївни

Науковий керівник: Попович С. І.
кандидат історичних наук, доцент

Рецензент: Антоненко В. С.
доктор географічних наук, професор,
завідувач кафедри готельно-ресторанного
і туристичного бізнесу Київського
університету культури

Рекомендовано до захисту на засіданні
кафедри (протокол № 10 від 12 квітня 2023 р.)

Завідувач кафедри: Бабушко С. Р.
доктор педагогічних наук, професор

(підпис)

Київ - 2023

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.ANNOTATION.....	3
ВСТУП.....	4-7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО - МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ	
ДОСЛІДЖЕННЯ КІННОГО ТУРИЗМУ.....	8-26
1.1. Сутність, понятійно-термінологічний апарат, особливості організації кінного туризму.....	8-17
1.2. Ступінь наукового опрацювання досліджуваної проблеми.....	17-21
1.3. Світовий досвід організації кінного туризму.....	21-26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	
РОЗВИТКУ КІННОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	27-52
2.1. Основні етапи розвитку вітчизняного кінного туризму.....	27-32
2.2. Ресурсний потенціал розвитку кінного туризму	32-43
2.3. Тенденції розвитку кінного туризму в Україні на сучасному етапі.....	43-52
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ	
КІННОГО ТУРИЗМУ.....	53-66
3.1. Проблемні аспекти, перспективи та пріоритети розвитку вітчизняного кінного туризму.....	53-62
3.2 Авторські пропозиції щодо створення інноваційних і конкурентоспроможних кінних туристично-екскурсійних заходів.....	62-66
ВИСНОВКИ.....	67-68
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ.....	69-74
ДОДАТКИ.....	75-77

АНОТАЦІЯ.

Бєдкіна М. С. Проблеми та перспективи розвитку кінного туризму в Україні. – Рукопис.

Випускна кваліфікаційна робота за спеціальністю 242 Туризм спеціалізацією «Туристично-екскурсійне обслуговування». – Національний університет фізичного виховання і спорту України. Київ. 2023.

Випускну кваліфікаційну роботу присвячено висвітленню проблем функціонування та перспективного розвитку кінного туризму в Україні. Авторкою визначено сутність поняття «кінний туризм», з'ясовано особливості його організації та ступінь наукового опрацювання досліджуваної теми, висвітлено зарубіжний досвід розвитку кінного туризму. Проаналізовано етапи становлення вітчизняного кінного туризму, його ресурсний потенціал та сучасний стан. Окреслено проблеми та перспективи розвитку кінного туризму в Україні.

Ключові слова: туризм, кінний туризм, туристична інфраструктура, ресурсний потенціал, сучасний стан, проблеми, перспективи розвитку.

ANNOTATION.

Bedkina M. S. Problems and prospects for the development of equestrian tourism in Ukraine. - Manuscript.

Graduation qualification work in the specialty 242 Tourism with the specialization "Tourist and Excursion Service". - National University of Physical Education and Sports of Ukraine. Kyiv. 2023.

The final qualification work is dedicated to highlighting the problems of functioning and prospective development of equestrian tourism in Ukraine. The author defined the essence of the concept of "equestrian tourism", clarified the peculiarities of its organization and the degree of scientific development of the researched topic, highlighted the foreign experience of the development of equestrian tourism. The stages of formation of domestic equestrian tourism, its resource potential and current state are analyzed. The problems and prospects for the development of equestrian tourism in Ukraine are outlined.

Key words: tourism, equestrian tourism, tourist infrastructure, resource potential, current state, problems, prospects for development.

ВСТУП

Актуальність теми. Упродовж останніх десятиліть кінний туризм набирає все більшої популярності в світі та Україні. Передусім, це пов'язано із зростаючим бажанням людей бути ближче до природи, а не до комфорту. Кінний туризм – це міжнародний вид спорту та відпочинку, що дозволяє відвідати сотні, а то й тисячі унікальних місць, куди іншим транспортом не дістатись. Перевагою кінної подорожі є позитивний вплив на здоров'я людини, прогулянка на свіжому повітрі, а також доступність для осіб будь-якого віку. Це спосіб відволіктись від сірої буденності, щоденної роботи, побуту, зануритись у себе або активно провести час, насолоджуючись неймовірними атракціями та спілкуванням з природою.

Проблеми розвитку кінного туризму в Україні на сучасному етапі пов'язані, перш за все, з довготривалою пандемією COVID – 19 та повномасштабною російською агресією, що продовжується уже понад рік. Також поступальний розвиток вітчизняного кінного туризму гальмується низкою таких негативних чинників як відсутність підтримки з боку держави, дефіцит кваліфікованих фахівців, незначна кількість розроблених кінних маршрутів, недостатня якість технологічного спорядження, підвищена травматичність та ін.

Кінний туризм дозволяє поєднати різні види туристичних походів, мандрівок і подорожей, а саме: ознайомлення з історико-культурними пам'ятками, здійснення прогулянок екологічно чистим докільям, отримання максимуму задоволення та драйву від подолання природних і штучних перешкод верхи, набуття туристично-спортивних навичок. Його з повним правом можна віднести до конкурентоспроможних видів активного туризму адже він приваблює численних вітчизняних та іноземних туристів. Україна має необхідний ресурсний потенціал і передумови для розвитку кінного туризму: сприятливі кліматичні умови, поєднання рівнинного та гірського рельєфу, наявність історико-культурних атракцій, доступні ціни на кінні маршрути та

ін. Безсумнівно, що після перемоги у протистоянні з російською воєнщиною кінний туризм отримає в Україні перспективу розвитку.

Зважаючи на важливість, актуальність і перспективність розвитку цього виду туризму, а також відсутність у спеціальній науковій літературі цілісного дослідження із зазначеної проблематики, авторка й обрала для своєї кваліфікаційної роботи тему «Проблеми та перспективи розвитку кінного туризму в Україні».

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є вітчизняний кінний туризм.

Предметом дослідження є сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку кінного туризму в Україні.

Метою дослідження є всебічний аналіз сучасних тенденцій, проблем і перспективних напрямів розвитку українського кінного туризму.

Для реалізації зазначеної мети сформульовано такі **завдання дослідження**:

- визначити теоретико-методологічні засади дослідження кінного туризму;
- осмислити сутність і термінологічний апарат кінного туризму, з'ясувати особливості його організації;
- проаналізувати ступінь наукового опрацювання досліджуваної теми;
- дослідити зарубіжний досвід розвитку кінного туризму;
- визначити й охарактеризувати основні етапи розвитку вітчизняного кінного туризму;
- висвітлити ресурсний та інфраструктурний потенціал вітчизняного кінного туризму;
- охарактеризувати розвиток кінного туризму в Україні на сучасному етапі;
- систематизувати проблеми функціонування кінного туризму в сучасних умовах;

- окреслити перспективні напрями розвитку кінного туризму в Україні;
- підготувати обґрунтовані висновки кваліфікаційного дослідження.

Джерельна база. У процесі написання кваліфікаційної роботи авторкою опрацьовано понад 72 джерел. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку кінного туризму досліджено в наукових працях таких українських і зарубіжних вчених як О. Гавриленко [4], С. Галасюк [5], Я. Геращенко [6], М. Зінько [9], М. Кляп та Ф. Шандор [10], Н. Ковальчук та Г. Соколова [11], О. Стецюк [15], М. Ливанова [12], Zanevska L. [51], Lijewski T., Mikulowski B., Wyrzykowski J. [53] та ін.

Проблеми розвитку вітчизняного спортивно-оздоровчого туризму, в тому числі кінного туризму висвітлювалися такими українськими вченими як П. Масляк, Ю. Щур, А. Дмитрук, М. Гамкала, В. Кифяк та ін.

З теми дослідження авторкою опрацьовано також низку інформаційних матеріалів із всесвітньої мережі Інтернет [54-75], що стали у нагоді під час підготовки кваліфікаційної роботи.

У процесі написання кваліфікаційної роботи авторка послуговувалась такими методами дослідження як порівняння, аналіз, опис, синтез, індукція, а також статистичний, соціологічний, історичний, структурно-функціональний проблемно-орієнтовний, прогностичний, картографічний та ін.

Теоретичне значення кваліфікаційної роботи полягає у комплексному дослідженні теоретико-методологічних засад розвитку кінного туризму в Україні.

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає в тому, що її результати можуть сприяти активному пропагуванню, рекламуванню, популяризації та просуванню на ринок кінного туристично-екскурсійного продукту. Також вони можуть бути використаними в освітньому процесі зі здобувачами вищої освіти спеціальності 242 Туризм для викладання таких дисциплін як «Спеціалізовані види туризму», «Організація активного туризму» та ін., а також розроблення спеціального курсу «Кінний туризм».

Авторка має надію, що результати кваліфікаційної роботи можна буде використати для подальших досліджень кінного туризму в Україні та в її окремих регіонах, областях, містах, а також туроператорськими компаніями для створення турів відповідного спрямування.

Структурно кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО - МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КІННОГО ТУРИЗМУ

1.1. Сутність, понятійно-термінологічний апарат та особливості організації кінного туризму

На сьогодні кінний туризм є міжнародним видом спорту й активним відпочинком. Він включає в себе кінні походи, в яких туристи переміщуються верхи або в екіпажах, спорядження та харчування також транспортується на конях або за допомогою супроводжувачого транспорту.

Кінний туризм дає величезний поштовх для розвитку сільського господарства, він тісно пов'язаний з функціонуванням сільського та зеленого туризму, розведенням коней та сприяє підвищенню якості життя селян. Уже нині кінний туризм можна назвати конкурентним видом туризму, він сприяє створенню приватних сільських садиб, розбудові заповідників і національних парків, а також кінні подорожі використовують для лікувальної мети. Кінний туризм приваблює багатьох вітчизняних та іноземних туристів. Принагідно зазначимо, що першими кінними туристами в Україні були не українці, а саме гості нашої країни.

Маршрути кінного туризму пролягають через заповідні зони, в горах, лісопаркових зонах, історичних місцях, біля природних і штучних водойм, а також у місцях археологічних розкопок. На території України є безліч місць, що привертають чи можуть привернути увагу як вітчизняних, так й іноземних кінних туристів.

Прогулянки верхи можна знайти в будь-якій країні, але десь вони є доповненням до організованого відпочинку, а десь – справжньою фішкою, популярною серед туристів. У число найпопулярніших країн, де проводяться кінні тури входять Франція, Італія, Іспанія, Кенія, Марокко та Домінікана.

Кінний туризм - це вид туризму, пов'язаний зі здійсненням подорожей на конях. Його особливістю є можливість сполучення пригодницького досвіду з природою та фізичною активністю. Кінний туризм може включати в себе різноманітні види подорожей, від коротких поїздок на коні в стайні до

багатоденних походів на конях гірськими масивами або рівнинними ландшафтами.

Понятійно-термінологічний апарат кінного туризму містить, передусім, такі терміни:

Кінний тур - це певний маршрут, що здійснюється на конях, зазвичай, з включенням нічлігу та харчування.

Кінна прогулянка - це короткий виїзд на конях, зазвичай, тривалістю до кількох годин.

Кінна екскурсія - це подорож на конях, під час якої відвідуються різноманітні місцеві визначні пам'ятки й атракції.

Кінний похід - це довгострокова подорож на конях, зазвичай, тривалістю від декількох днів до кількох тижнів, з нічними зупинками в польових умовах або таборах.

Організація кінного туризму передбачає підготовку коней і туристів, щоб забезпечити безпеку та комфортні умови для подорожі. Найважливішим аспектом є підбір правильного кінного спорядження та контроль за його станом під час подорожі. Також необхідно забезпечити високу якість харчування, водопостачання та догляд за тваринами.

Організація кінного туризму може здійснюватися різними суб'єктами, такими як туристичні компанії, стайні, парки або рекреаційні центри. Зазвичай, вони пропонують різні пакети послуг залежно від рівня підготовки та бажань туристів.

Організатори кінних подорожей можуть забезпечувати весь необхідний інвентар, знаряддя, кінне спорядження, екіпірування для туристів, засоби безпеки та інші пристосування. Також вони можуть забезпечувати послуги кваліфікованих гідів-інструкторів, які контролюють безпеку та навчають техніці їзди на коні.

Організатори кінного туризму повинні дбати про дотримання екологічних та етичних стандартів, зокрема, забороняти завдавати шкоди

природі та тваринам, відвідувати тільки дозволені місця та регулювати рух на маршрутах, щоб запобігти шкоді для навколишнього середовища.

Успішна організація кінного туризму передбачає його популяризацію серед широкої громадськості та підвищення рівня свідомості про безпеку та екологічність при здійсненні подорожей на конях.

Перший кінний маршрут в Україні було прокладено в 1971 р. і з кожним роком популярність цього виду туризму зростала.

Кінні прогулянки, як тури вихідного дня посідають особливе місце за популярністю, особливо серед молоді. Нетривалі кінні подорожі – відмінний спосіб навчитися або вдосконалити навички верхової їзди не в манежі, а на природі. Таким чином, більшість маршрутів розраховується на людей, що не мають будь-якої попередньої підготовки у верховій їзді.

Сьогодні існує безліч варіацій кінних походів: короткі прогулянки та багатоденні маршрути, з супроводом і окремою доставкою харчування, зі змаганнями, з навчанням, походи в упряжках та ін [62].

Коней почали використовувати з туристичною метою десятки років тому. Проїхатись можна верхи, у возах або в зимовий час на санях в упряжці. До речі, в упряжці на санях – це екстремальний вид туризму, актуальний лише в холодну пору року, виключно в засніженій місцевості.

Кінні тури відрізняються від звичайних походів, передусім, тим, що увесь багаж упаковується у спеціальні сумки, які кріпляться з боків сідла і туристу не доводиться його нести на собі, що значно полегшує процес переходу з іншого місця нічлігу на інше.[дод.А]

Основні етапи організації кінного туризму включають:

- підготовка коней та туристів. Перед початком туру необхідно перевірити стан коней та їх спорядження, а також провести навчання туристів, як правильно взаємодіяти з тваринами та їздити на них;

- вибір маршруту та планування туру. Туристичні компанії повинні вибирати маршрути, що відповідають рівню фізичної підготовки туристів та

їх бажанням. Також важливо ретельно планувати кожен день туру, зокрема, розподіл часу на їзду, нічліг, харчування та відпочинок;

- забезпечення безпеки та здоров'я. Організатори туру повинні дотримуватись високих стандартів безпеки та забезпечувати належний рівень медичної допомоги у разі необхідності. Також важливо дбати про те, щоб туристи не шкодили довкіллю під час туру;

- забезпечення комфорту та задоволення. Для досягнення максимального задоволення туристів важливо забезпечити належний рівень комфорту під час туру, зокрема, харчування, нічліг та гігієнічні умови;

- реклама та продаж. Для привертання клієнтів туристичні компанії повинні проводити рекламну діяльність та просувати свої послуги на ринку.

Також треба враховувати і той факт, що в тварини є свій характер й звички, до яких туристу треба пристосуватися.

Кінні прогулянки позитивно діють на фізичному та психологічному рівнях:

- природна боротьба із стресом;
- психологічна допомога при замкнутості;
- розвиток почуття відповідальності;
- поліпшення роботи вестибулярного апарату;
- зміцнення м'язів;
- профілактика та лікування сутулості.

На турбазах досвідчені інструктори проводять підготовку новачків за спеціально розробленими програмами. Пройшовши навчання, турист набуває навиків догляду за конем, навчається сідлати та запрягати його, керувати ним. Тут він може отримати первинні навички верхової їзди та проїхатись верхи на коні для свого задоволення. [36]

Тури верхи – це не простий вид відпочинку, що вимагає підготовки та фізичного здоров'я. Такі походи поділяються за складністю на 3 категорії:

- найпростіші – в дорозі близько 6 днів, пройдений маршрут – до 150 км. Істотних перешкод дорогою немає, шлях пролягає через рівнини, горбисту місцевість, лісові стежки;

- середня складність – 8 днів у дорозі до 200 км. Тут вже доводиться долати лісові зарості, неглибокі річки, перевали, проходити засніженими стежками;

- складні походи – за 10 днів вдається здолати до 300 км шляху. Рельєф неоднорідний, в траві можуть бути приховані ями, місцевість болотиста, передбачено переправи через річки.

Новачкам доцільно вибирати найпростіші маршрути з мінімальною кількістю перешкод і часом в дорозі до 5 діб. Набуваючи достатнього досвіду, навантаження можна збільшити, а напрями подорожей значно різноманітніти.[62]

Велике значення в кінному туризмі має техніка безпеки. Догляд за конем, їзда верхи або в екіпажі пов'язані, перш за все, з певним ризиком. Кінь за своєю природою стадна тварина, не агресивна, але полохлива і в природних умовах при небезпеці рятується втечею. Тут потрібно розуміти, що це жива істота, а отже, навіть при вмілому й правильному поводженні та впливу на коня, не завжди може бути сприйнята ним, а вимога бездоганно виконана. Водночас, під впливом певних обставин, або за власним спонуканням кінь у будь-яку мить може виконати дії, небажані для туриста. До небажаних дій авторка відносить – удари копитами передніх і задніх кінцівок, укуси зубами, різкі кидки убік, вперед, вставання на диби, різкі зупинки на швидких алюрах (ходьба). Все це може призвести до травмування вершника.

Причинами, що призводять до небажаних дій коней можуть бути переляк, рух за інстинктом самозбереження або невмілі прийоми поводження, недостатні навички управління конем при їзді верхи. Тому, щоб уникнути небажаних дій тварини необхідно не тільки бездоганно знати техніку безпеки та неухильно дотримуватись правил поведінки, а й виробити певні, найчастіше шаблонні, що здійснюються автоматично рухи та дії, що звичні для коня.

Забороняється здійснювати рухи, які можуть бути незрозумілими для тварини, та ті, що можуть налякати її. Головною запорукою безпеки кожної прогулянки на конях є самодисципліна та найсерйозніше ставлення до дій з догляду за твариною, при їзді верхи та в екіпажах.

Насамперед, основними вимогами з матеріально-технічного гарантування безпеки туриста є те, що тварини, які використовуються в кінному туризмі, повинні бути здорові, спокійні, доброзичливі та непохливі.

Місце для навчання верхової їзди виділене у полі, не має бути значно віддаленим від конюшні. Ділянка має бути з м'яким, але не слизьким ґрунтом і не мати сторонніх предметів, що можуть травмувати вершника як при їзді, так і при падінні. Дорога до виділеної для навчання ділянки не повинна проходити вздовж автомагістралей з жвавим рухом і через залізничні переїзди.

Траси маршрутів мають бути маркованими. Влітку на маршрутах марки мають бути розташовані таким чином, щоб всяка розвилка стежки супроводжувалась покажчиком напрямку руху. Також бажано, щоб у безпосередній близькості від марки проглядалась наступна. Взимку маркувати маршрути потрібно так, щоб від першої віхи можна було прогледіти дві наступні. Це необхідно на випадок раптового снігопаду, що значно обмежує видимість. **[дод. В]**

Особисте екіпірування туриста має бути зручним для верхової їзди. Щоб уникнути потертостей штани та спідня білизна має бути без грубих швів з внутрішнього боку. Дозволяється їзда тільки в чоботах. Чоботи повинні вільно входити і виходити зі стремена і без гострих деталей. Заборонено займатись верховою їздою у взутті з рифленою підошвою, що перешкоджає негайному звільненню ноги із стремена в необхідних випадках. Забороняється їзда в м'якому взутті, що дозволяє проходження ступні через стремено. Нігті рук у туриста мають бути коротко підстриженими, щоб вони не плутались в гриві коня. Жінки мають заздалегідь подбати про зачіску, зазвичай гілки дерев плутаються у волоссі.

Турист, якому доручається догляд за конем повинен поводитись з ним лагідно та спокійно, розмовляти, пригощати ласощами, але тільки відкритою долонею із зімкнутими пальцями. Не можна здійснювати різких рухів, голосно кричати, бити, замахуватись та задля власної безпеки не варто підходити до тварини ззаду та дивитись в очі, якщо кінь нервує.

Важливим аксесуаром при їзді верхи є сідло. Спеціально ніхто не займався винайденням сідла для коня, а перші моделі використовувались більше для транспортування товарів, а накладали такі сідла на ослів і верблюдів.

Коли людина вперше осідлала коня, то спочатку вона їздила на його голій спині. Прототипом такого сідла була звичайна накидка з ремнями, стремен не було взагалі.

Сучасні сідла почали виготовлятися, зважаючи на потреби власників коней: полювання, випас худоби, участь у боях, прогулянки знаті. Тому вони ставали зручнішими, практичними та вишуканими. Вигляд сідла свідчив про статус власника, нерідко їх прикрашали дорогоцінним камінням, золотом, орнаментами з дерева. Таким чином, сідло почало виконувати свою основну функцію – створювати комфорт для вершника і захищати спину тварини. Для керування конем, як завжди, використовують вуздечку, повід, розв'язки, віжки, іноді й недоуздок.

На голові вершника обов'язково має бути захисний шолом, підібраний за розміром. Його завжди фіксують під підборіддям спеціальним ремінцем. Якщо шолом більший за розміром, то він заважає вершникові вільно тримати голову, тому він втрачає рівновагу, впевненість і задоволення від їзди. Шолом має бути на голові вершника і тоді, коли він годує й напуває коня.

Кінний туризм охоплює 5 дисциплін:

- кінно-польові виїзди (виїзди до лісу або поля, прогулянки верхи) – кінні поїздки за межі стайні від 1 год. до 4 днів. Можливі одноденні походи з поверненням на стайню або кінну базу.

- кінні маршрути (подорожі, походи);

- дистанції (TREC);
- дистанції в упряжках (TREC в упряжках);
- змагання пастухів.

Кінні походи бувають:

- кінно-верхові - це маршрути, при яких, спорядження та харчування туристів і коней перевозяться у спеціальних сумках, що закріплюються з обох боків коня. Загальна кількість коней дорівнює чисельності учасників походу;

- кінно-верхові із супроводом – це маршрути, на яких учасники їдуть верхи на конях, а їх спорядження та харчування перевозяться окремо за допомогою додаткових в'ючних або упряжних коней, а також за допомогою автотранспортних засобів;

- кінно-упряжні – маршрути, при яких туристи, спорядження та харчування знаходяться на возі або в екіпажі. На таких маршрутах не використовують верхових коней.

Походи на поні, верблюдах, ослах, оленях, слонах та інших тваринах, так само можуть називати кінним походом.

Регулярна верхова їзда виробляє гарну поставу, активізує обмін речовин і перешкоджає надмірному відкладенню жиру. Верховою їздою забезпечується активне навантаження на всю кісткову мускулатуру, внутрішні органи вершника, в той же час, не виключає можливості рухатись пішки, тим самим дозволяючи дозувати фізичні навантаження, не призводячи до перевантажень.

Іпотерапія - це вид фізіотерапії, за допомогою якого лікують людей з різними захворюваннями. В літературі трапляється ще й термін райдтерапія (від англ. write — верхова їзда), що також означає лікування верховою їздою. Лікувальний ефект при цьому зумовлений дією двох чинників - психогенного та біомеханічного. Комплексна дія їх на організм сприяє поліпшенню функціонування всіх його органів, тканин і систем.

По суті іпотерапія є формою лікувальної фізкультури, в якій інструментами реабілітації є кінь, сам процес верхової їзди та фізичні вправи, що виконує пацієнт під час рухів верхи. За таких рухів до активної роботи

залучаються всі групи м'язів, зв'язок, активується нейрогуморальна діяльність. Активна діяльність організму відбувається рефлекторно, оскільки, сидячи на коні, пацієнт інстинктивно прагне зберегти рівновагу, щоб уникнути падіння. Саме в такий спосіб залучаються до активної роботи як здорові, так і уражені м'язи [55].

Ефективність від іпотерапії залежить від обраного спорядження для хворого, його зручності керування, простоти та надійності. Особливості спорядження для вершника визначають іпотерапевт та інструктор. Спорядження підбирається індивідуально, при його виборі враховують стан пацієнта, вік, вагу, фізичні можливості, досвід верхової їзди, а також тривалість і складність занять.

Авторка кваліфікаційної роботи відзначає, що в Україні лікувальна верхова їзда (іпотерапія) розвивається у: м. Києві – на території Національного виставкового центру діє благодійний фонд Олени Петрусевич, що налічує 16 коней; м. Сумах – при Обласному центрі медико-соціальної та трудової реабілітації дітей-інвалідів; м. Львові – благодійна установа Навчально-реабілітаційний центр «Джерело», кінноспортивна база «Буревісник»; м. Одесі - центр реабілітації «Майбутнє», що працює понад 10 років; у м. Трускавці та ін.

Отже, кінний туризм відіграє важливу роль у вирішенні соціальних проблем. До позитивних аспектів його розвитку авторка відносить створення робочих місць, збільшення доходів, зростання рівня життя місцевого населення, забезпечення здорового способу життя, збільшення привабливості туристичного регіону, екологічне виховання туристів і розвиток культури. Авторка вважає, що дохід від такої діяльності, необхідно направити на поліпшення туристичної інфраструктури, створення національних заповідників, парків, садиб, а також на розвиток іпотерапії, що дозволить значно покращити стан здоров'я дітей і дорослих, тим самим, зменшити захворюваність серед населення та покращити їх психологічний і фізичний стан.

1.2. Ступінь наукового опрацювання досліджуваної проблеми

Кінний туризм дозволяє об'єднати різноманітні мотиви подорожей, такі як отримання нових знань, відвідування визначних історико-культурно-історичних пам'яток, здійснення подорожей в умовах екологічної місцевості з елементами екстриму за допомогою подолання природних і штучних перешкод, придбання спортивних навичок, що дозволить покращити фізичні та духовні якості особистості, а також досягнення оздоровчого ефекту.

Кінний туризм в Україні є предметом досліджень різних галузей науки, таких як географія туризму, аграрна наука, педагогіка, фізіологія та ін. Останніми роками було проведено чимало досліджень у цій галузі, що дозволили отримати значний обсяг інформації про розвиток кінного туризму в Україні.

Зокрема, було проведено дослідження про популярність кінного туризму серед туристів, а також про економічний вплив кінного туризму на розвиток сільських територій. Також було досліджено проблеми безпеки під час кінних екскурсій та запропоновано рішення для покращення цієї сфери.

Наукові дослідження також проводилися у сфері підготовки кадрів для кінного туризму, зокрема, було досліджено ефективність різних методів навчання їзди верхи та розроблено рекомендації щодо підвищення ефективності такої підготовки.

Загалом, варто зазначити, що ступінь наукового опрацювання проблематики кінного туризму в Україні високий, проте важливим завданням залишається подальше дослідження цієї сфери з метою її розвитку й удосконалення.

Сьогодні не існує чіткого визначення місця кінного туризму в системі класифікації туристичних подорожей. Деякі автори, вважають, що кінний туризм є різновидом спортивного туризму:

Ю. Грицак впевнений, що кінний туризм має класифікуватись як різновид спортивного туризму з виділенням основних типів маршрутів – кінно-

упряжних, кінно-верхових і в'ючних, кінно-верхових в упряжках і з супроводом [13].

А. Молодецький та В. Салютин вважають, що кінний туризм входить до складу транспортного підтипу спортивного туризму, поруч з авто- та мото мандрівками, авторалі та моторалі (перегони) [35].

Українські вчені М. Кляп і Ф. Шандор згодні з вищеназваними авторами та підкреслюють приналежність кінного туризму до спортивного з урахуванням способу пересування на маршрутах – на мотоциклах, автомобілях, велосипедах і конях [24].

Ю. Андрєєва також розглядає кінний туризм як різновид спортивного, вказуючи на таку особливість, як проходження маршрутів, що мають специфічні для кінного туризму перешкоди, а саме ліси, перевали та річки [2].

Іншу думку має українська дослідниця І. Свида, яка переконана, що «кінний туризм є популярним видом екстремального туризму, ним займаються незалежно від вікової категорії та роду занять. За кордоном поширеними є кінні тури, які включають заздалегідь прокладений тривалий маршрут з подоланням перешкод по горах, лісах, через бурхливі ріки. Часто пропонують тури багатоденної верхової їзди складною місцевості, де не проїде жоден транспортний засіб, навіть гірський велосипед» [42].

З точки зору вченого В. Храбовченка кінний туризм є одним із різновидів екологічного туризму, що поділяється на такі групи: науковий туризм (спостереження за тваринами та птахами), тури з історії природи (сукупність навчальних, науково-популярних і тематичних екскурсій екологічними стежками заповідників і національних парків); подорожі в природні резервати (для огляду унікальних та екзотичних природних об'єктів, що найчастіше супроводжуються штучними шоу-ефектами); пригодницький туризм (пов'язаний з активними способами пересування та відпочинку на природі). Саме до пригодницького екотуризму, за версією В. В. Храбовченко, належить кінний туризм (разом зі спелеотуризмом, гірськолижним, пішохідним, велосипедним) [49].

Такі дослідники як М. Ізотова та Ю. Матюхіна вважають, що кінний туризм це поєднання екстремального з екологічним видом туризму, підкреслюючи, що «легкі прогулянки на конях околицями курорту та багатоденні переходи в складних природно-ландшафтних умовах являють собою дуже різні види кінного туризму» [20].

О. Бабкін погоджується з М. Ізотовою та Ю. Матюхіною і класифікує кінний туризм як різновид екологічного, та підкреслює його екстремальну складову: «на кінному маршруті часто зустрічаються природні перешкоди, у зв'язку з чим це не тільки захоплююча подорож, але і певний екстрим» [3].

Ф. Толстоп'ятко та Я. Геращенко вважають, що кінний туризм є одним з видів спортивно-екологічного туризму поряд з гірськолижним, велосипедним, пішохідним, водним, пригодницьким і спелеотуризмом [10].

З точки зору С. Галасюк кінний туризм є різновидом спортивно-оздоровчого туризму (СОТ), оскільки вимагає певної спортивної підготовки учасників верхової їзди та позитивно впливає на організм людини, сприяючи його оздоровленню [9].

Н. Ковальчук та Г. Соколова підтримують С. Галасюк і також відносять кінний туризм до спортивно-оздоровчого туризму: «Державної ваги набуває проблема розвитку активних видів туризму, зокрема спортивно-оздоровчих, серед яких дуже привабливим й перспективним є кінний туризм» [36].

Проблема розвитку кінного туризму є актуальною для багатьох країн світу і протягом останніх десятиліть була предметом наукових досліджень у галузі туризму та кінної індустрії.

Загалом наукові дослідження у зазначеній проблематиці можна розподілити на такі складові:

- фундаментальні дослідження - включають теоретичний аналіз основних концепцій та понять, що стосуються кінного туризму, а також напрацювання нових підходів до визначення ефективних методів організації кінного туризму. До цього типу досліджень можуть належати теоретичні роздуми про те як

розвивати кінний туризм у відповідності до змін у технологіях, культурі та соціальному середовищі;

- прикладні дослідження - включають практичні дослідження технічних, економічних, соціальних та екологічних аспектів кінного туризму. До цього типу досліджень можуть належати дослідження організації кінних турів, підвищення якості обслуговування клієнтів, вивчення специфіки ринку кінного туризму, розроблення стратегій маркетингу та бізнес-планів;

- міждисциплінарні дослідження - включають взаємодію різних галузей знань для вирішення проблем, пов'язаних з кінним туризмом. До цього типу досліджень можуть належати дослідження взаємодії між кінним туризмом і різними галузями, такими як культура, економіка, соціологія, екологія, географія та ін.

Міждисциплінарні дослідження дозволяють розглянути кінний туризм як складову більш широкої соціально-економічної системи, визначити його взаємодію з іншими галузями та виявити можливості для співпраці та синергії між ними. Наприклад, дослідження взаємодії між кінним туризмом і культурою може допомогти розкрити потенціал культурного туризму з використанням коней як засобу пересування, а дослідження взаємодії між кінним туризмом та екологією може допомогти визначити можливості збереження природних екосистем і розвитку екотуризму з використанням коней.

У цілому, ступінь наукового опрацювання проблем розвитку кінного туризму є достатньо високим, проте він не є закінченим. У зв'язку зі змінами у соціально-економічному середовищі та технологічному прогресі, завжди є можливості для нових досліджень і вдосконалення існуючих підходів до розвитку кінного туризму.

Проаналізувавши наукові публікації, авторка констатує, що єдиної думки щодо місця кінного туризму в системі класифікації туризму немає. Опрацювавши матеріал для написання кваліфікаційної роботи, авторка сформулировала власну думку щодо місця кінного туризму в системі класифікації

туристичних подорожей, а саме вона вважає, що кінний туризм є різновидом екологічного та спортивно-оздоровчого туризму. Екотуризм має на меті залучити жителів міст до відпочинку в екологічно-чистій місцевості, ці подорожі мають позитивні сторони: чисте повітря, розміреність і неспішність життя. Також кінний туризм є оздоровчим видом туризму, адже їзда верхи на коні має позитивний вплив на організм людини, його часто використовують з реабілітаційною метою після хвороби та для людей з інвалідністю. Кінний туризм також може бути складовою спортивного туризму, оскільки вимагає певної спортивної підготовки вершника, для подолання різних природних і штучних перешкод. Він дозволяє об'єднати різні мотиви туристичних подорожей: отримання нових знань, здійснення подорожі в умовах екологічно чистої місцевості з елементами екстриму, придбання спортивних навичок, поліпшення фізичних і духовних якостей особистості та досягнення оздоровчого ефекту.

1.3. Світовий досвід організації кінного туризму

З кожним роком кінний туризм у світі набуває все більшої популярності. Він дає великий поштовх для розвитку сільського господарства, активізації екотуризму, розведенням коней і сприяє підвищенню якості життя сільського населення. Кінний туризм сприяє створенню заповідників, національних парків, розбудові приватних садиб, а також використанню кінних подорожей з лікувальною метою.

Кінний туризм вже понад 30 років розвивається як різновид спортивного туризму. Він стає все популярнішим і з кожним роком число охочих проїхатись верхи на коні більшає. Зазвичай кінні маршрути проходять по степах, полях, ярах, гірських та лісових стежках, по берегам річок та озер.

Орієнтовно 4-5 тис. років тому людина вперше змогла осідлати коня. Спочатку вершники їздили на крупі коня, тримаючись за його холку, вони використовували подобу «Кордео» на підставі шиї коня, використовуючи волосся тих же коней або волокон рослинного походження. Пізніше, людина почала підкладати на спину коня шкури тварин, закріплюючи кістяними,

пізніше металевими застібками на грудях тварини, тим самим захищаючись від впливу поту коня під час їзди. Згодом людина почала використовувати коня для полювання та військової справи.

Пізніше люди почали використовувати коней для сільського господарства, запрягали їх в соху, щоб орати поля або запрягали коней до возу для перевезення вантажів [56].

Групові та індивідуальні багатокілометрові переходи за допомогою тварин, що здійснювались в минулому й відбуваються дотепер сприймаються як вид кінного туризму.

У 1898 р. М. В. Асєєв здійснив кінний пробіг з м. Лубни (тодішньої Полтавської губернії) через Київ до Парижа, перебуваючи в сідлі 339 год. 45 хв., а це 33 дні і 2633 км дороги. В нього було дві кобили – англодонська Діана та запасна невідомого походження Влага. Швидкість його руху становила від 45-108 верст за добу (верста -1067 м).

Цього ж року сотник Амурського козачого війська Д. М. Пешков здійснив перехід за маршрутом Благовещенськ – Москва – Петербург, він подолав 8 283 версти за період від 7 листопада 1889 р. до 19 травня 1890 р.

Незвичайну подорож «в сідлі» здійснила шкільна канадська вчителька Мері Еккельберк у 1975-1976 рр. Вона проїхала верхи на коні 9 600 км від центру канадських прерій до Мексиканської затоки й повернулася назад.

Не менш цікавою є історія аргентинця Альберта Беретта та його дивовижного захоплення верховою їздою. Він з'явився на центральній площі в Мадриді верхи на коні подолавши відстань в 22 тис. км. У подорожах Альберто Беретта провів 5 років і 7 місяців, побувавши в 12 країнах світу.

У 1971 р. прокладено перший кінний маршрут у СРСР Алтайською крайовою радою з туризму та екскурсій з туристичної бази «Катунь».

У кінці ХХ ст. у Європі набув широкої популярності кінний туризм або туризм «у сідлі». У багатьох країнах у 1960-х рр. спалахнула своєрідна «кінська лихоманка» - захоплення кінним туризмом. У 1973 р. цей вид подорожей посів у Франції друге місце після лижних прогулянок у горах.

Цьому сприяли умови життя мешканців великих міст, на здоров'я яких негативно впливають надмірні ергономічні (шумові, звукові) чинники, підвищена нервозність, малофізичні навантаження, що призводить до гіподинамії. У Німеччині на той час було створено об'єднання «Туризм на коні», що включало і спортсменів, і любителів кінних змагань, подорожей та походів. Кінний туризм можна віднести до конкурентоспроможних видів активного туризму адже приваблює чимало вітчизняних та іноземних туристів.

Авторка, ознайомившись з сайтом американської туристичної компанії «Верхова їзда», що спеціалізується на організації кінних турів країнами світу, нарахувала 55 країн, що пропонують кінні тури. Варто зауважити, що кількість країн, де активно розвивається кінний туризм, не обмежується цими 55 країнами. Перелік кінних турів запропонованих цим сайтом включає країни, що пропонують тури з тривалістю від 8 до 14 днів, для людей вже досвідчених у верховій їзді, маршрути яких пролягають через найатрактивніші місцини країн.

Здійснений авторкою аналіз свідчить, що кінний туризм розвинений у таких країнах світу як: Іспанія, Франція, Італія, Ісландія, Ірландія, Португалія, Німеччина, Туреччина, Великобританія, Греція, Кіпр і Швеція. Він також популярний, але меншою мірою, в Албанії, Австрії, Болгарії, Фінляндії, Угорщині та Румунії.

Дика природа Північної Америки є найсприятливішим з точки зору природи місцем для розвитку кінного туризму. Тільки в США налічується 58 національних парків. Для кінного туризму в країнах Центральної Америки характерна сезонність. Кінні тури тут організуються, в основному, з вересня до червня. Кінні маршрути пропонують такі країни як Беліз, Коста-Ріка, Домініканська Республіка, Гондурас і Мексика. У Південній Америці кінні подорожі організуються в Аргентині, Бразилії, Чилі, Еквадорі, Перу та Уругваї [51].

Ще однією перевагою кінних турів є їх ретельне планування. Так подорожування на конях в Ірландії, Франції, Іспанії, Італії та Португалії, як правило, організовано таким чином, що туристи рухаються від готелю до готелю або від замку до замку, а їх багаж доставляється до наступної зупинки організаторами. Це дозволяє туристам не бути обтяженими своїм багажем. Зазвичай, зупинки здійснюють дорогою, щоб відвідати старовинні замки та інші пам'ятки, одночасно милуючись мальовничою природою.

У 1921 р. було створено Міжнародну федерацію кінного спорту, засновниками якої стали вісім країн із штаб-квартирою в м. Лозанна у Швейцарії. У рамках федерації створено спеціальну комісію під наглядом італійського професора Віттаріо де Санктіс, що працює над розробленням правил проведення інтернаціональних кінно-туристичних подорожей, походів і пробігів, що неодмінно підвищить ступінь популяризації кінного туризму.

У 1975 р. у Дубліні (Ірландія) створено Європейське об'єднання з розвитку кінного туризму, яке розробило правила туризму «в сідлі», що регламентують організацію та проведення міжнародних матчів любителів верхової їзди [55].

У кожній країні є свої особливості організації кінного туризму, але в цілому можна виділити декілька спільних підходів та тенденцій.

По-перше, багато країн зосереджуються на розвитку та підтримці інфраструктури для кінного туризму. Це можуть бути спеціальні конюшні, маршрути та туристичні об'єкти, розроблені з урахуванням потреб та інтересів туристів, які хочуть відвідати країну.

По-друге, в багатьох країнах існує кваліфікована кадрова база для організації та проведення кінних турів. Це можуть бути тренери, гіді, інструктори, які знають особливості роботи з туристами та кіньми, та можуть забезпечити безпеку й комфорт під час подорожі.

По-третє, багато країн дбають про стандарти та правила безпеки для кінного туризму. Це можуть бути різні ліцензії, сертифікати та нормативні

акти, що регулюють діяльність організаторів кінних турів і захищають права та інтереси туристів.

По-четверте, дедалі більше країн визнають значення кінного туризму для розвитку туризму загалом, і розробляють державні програми та стратегії щодо його розвитку.

Кінний туризм є невід'ємною складовою екологічного туризму. Наприклад, унікальний транснаціональний маршрут «Великий шовковий шлях» складають переважно саме кінні маршрути. Необхідною для організації кінного туризму є належна база, навчені для верхової їзди тварини та шорне спорядження, школа інструкторів і методи навчання туристів догляду за кінями та поводження з ними, організація навчання туристів верховій їзді, заготівля корму для тварин, відпрацювання маршрутів з привалами.

Належна нормативна база потрібна для забезпечення безпеки туристів. Зазвичай, лімітується вага наїзника, який не повинен перевищувати 90 кг, проявляється турбота за компаньйонами, які не беруть участь у катанні на конях. Організуються спеціальні школи верхової їзди carriage driving school. Повний курс навчання верхової їзди займає один чи навіть два тижні. Варто зазначити, що верхова їзда заняття небезпечне, падіння з коня може мати наслідки - серйозну травму [69].

У сучасному світі зростає популярність нових форм кінного туризму, серед яких авторка, передусім, виділяє:

- спортивний кінний туризм. Він охоплює різноманітні змагання на конях, наприклад, такі як виїздка, конкур, стрибки та багато інших;
- терапевтичний кінний туризм. Ця форма туризму має мету поліпшення психічного стану здоров'я та зниження рівня стресу. Зазвичай, такий вид туризму використовується в реабілітаційних центрах;
- агротуризм на конях. Передбачає проживання на фермі, спілкування та догляд за конями, а також участь у фермерських роботах. Допомогає туристам набути знання про сільськогосподарське виробництво та його важливість у житті суспільства;

- кінний туризм з кемпінгом. Передбачає проживання в польових умовах. Такі тури, зазвичай, включають ночівлю в наметах та приготування їжі на відкритому повітрі.

Отже, з вище викладеного матеріалу, авторка дійшла висновку, що кінний туризм розвинений і популярний у багатьох країнах світу. Особливої популярності цей вид туризму набув в європейських країнах, США, Канаді, Центральній та Південній Америці.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КІННОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

2.1. Основні етапи розвитку вітчизняного кінного туризму

Популярність кінного туризму з кожним роком набуває все більшої популярності як у світі, так і в Україні, розбудовується його інфраструктура, створюються заклади розміщення для обслуговування любителів кінних подорожей, збільшується кількість кінних туристичних маршрутів.

Вивчення історії конярства в Україні є важливим аспектом розуміння розвитку кінного туризму. Конярство в Україні має тривалу історію, що сягає кількох тисячоліть. Коні використовувалися в суспільному виробництві як засіб транспортування, для робіт на землі, спорту та розваг. Українське конярство має свої унікальні особливості, зокрема, відоме своїми козацькими традиціями, пов'язаними з військово-кінною технікою та її використанням у бойових діях.

Сьогодні в Україні розвивається кінний туризм, що базується на багатому досвіді використання коней у господарстві та на спадщині козацької культури. Завдяки популяризації кінного спорту та розвитку інфраструктури, кінний туризм стає все більш доступним і популярним серед туристів, які хочуть пізнати Україну. Вивчення історії конярства допоможе не тільки зрозуміти корені вітчизняного кінного туризму, але і знайти нові шляхи для його розвитку.

На підставі опрацювання значного масиву джерел авторка виділяє такі основні етапи розвитку кінного туризму в Україні:

- початок XIX ст. – початок XX ст. У цей період кінний туризм був популярним серед знаті та заможних людей, які використовували коней для подорожей та відпочинку. Водночас, наявність коней на території України дозволило людям використовувати їх для своїх потреб, у тому числі й для подорожувань і поїздок;

- 1917-1941 рр. Кінний туризм був обмежений та заборонений владою, що вважала його залишком «феодалної» епохи;

- 1941-1991 рр. – період після Другої Світової війни та радянська доба. Кінний туризм знову набув популярності серед широких верств населення, він був здебільшого організований державою та спрямований на розвиток масового туризму. Держава надавала фінансову допомогу на створення та покращення інфраструктури, а також сприяла проведенню різноманітних заходів і конкурсів у туристичній сфері.

- 1991 р. - до сьогодні. Після набуття незалежності Україна відкрила можливості для розвитку туризму, у тому числі кінного. З'явилися приватні конюшні та клуби, що пропонують туристам можливість пройти степи, підкорити гори, ознайомитись з культурою та історією країни верхи на коні.

Вивчаючи розвиток кінного туризму на теренах України, авторка конкретизує етапи набуття ним популярності, а саме:

Перший етап (1950-1970 рр.) – організація відпочинку на конях для дітей та молоді у таборах та оздоровчих закладах.

Другий етап (1970-1990 рр.) – пов'язаний з популяризацією кінного спорту та відпочинку на природі для всіх бажаючих, не обмежуючись тільки молоддю. З'явилися перші кінно-спортивні клуби та туристичні маршрути для досвідчених вершників.

Третій етап (1990-2000 рр.) - пов'язаний з розвитком кінного туризму в Україні. У той час, після розпаду СРСР, в Україні розпочався процес відновлення національної культури та традицій, включаючи кінний спорт і туризм. На початку 1990-х рр. в Україні діяло кілька кінних клубів, які пропонували послуги з верхової їзди.

На початку 2000-х рр. кінний туризм почав стрімко розвиватися, з'явилися нові кінні клуби та центри, що спеціалізувалися на організації кінних подорожей. Відтоді, кінний туризм набуває все більшої популярності серед вітчизняних та іноземних туристів. На території України, було організовано низку кінних таборів, туристичних маршрутів, екскурсій для дітей та молоді, що також сприяло подальшому розвитку кінного туризму.

У цей період кінні туристичні маршрути були досить складними, також велика увага приділялась підготовці вершників з метою проходження ними складних маршрутів у горах та лісових зонах. Зазвичай, кінні маршрути тривали від 3 до 7 днів і включали перебування в польових умовах, що дозволяло подорожуючим насолоджуватися природою та отримувати новий досвід.

Четвертий етап (2000-2010 рр.) – пов'язаний зі зростанням популярності кінного туризму в Україні. Збільшується кількість нових туристичних кінних маршрутів і комплекси, що спеціалізуються на кінному туризмі. Велика увага приділялась безпеці туристів та правильному утриманню коней. Одним з видатних досягнень на цьому етапі стала організація «Кубку України з кінного туризму», що збирав найкращих кінних туристів з усієї країни та став надзвичайно популярним серед любителів кінного спорту.

Також на цьому етапі кінний туризм в Україні отримав підтримку від держави. У 1995 р. було прийнято Закон України «Про туризм», що сприяв розвитку туристичної сфери, у тому числі й кінного туризму. Закон передбачав державну підтримку розвитку туристичної інфраструктури та створення сприятливих умов для розвитку різних видів туризму.

Почали з'являтися нові проєкти та ініціативи, спрямовані на підтримку та розвиток кінного туризму в Україні. Наприклад, було реалізовано проєкт "Кінні маршрути України", що об'єднав кінні клуби та бази з усієї країни та став платформою для обміну досвідом і підтримки розвитку кінного туризму.

Також було здійснено значні кроки щодо розвитку інфраструктури для кінного туризму. Зокрема, збудовано нові конюшні та бази для кінного туризму, оновлено та модернізовано існуючу інфраструктуру, встановлено нові сигналізаційні таблички та орієнтири на кінних маршрутах.

У цілому, цей етап розвитку кінного туризму на території України був періодом збільшення популярності та доступності цього виду активного відпочинку, а також зростання уваги держави до розвитку туризму в цілому та кінного туризму зокрема.

П'ятий етап (з 2010 р.) – характеризується зростанням чисельності вітчизняних та іноземних туристів, які обирають кінний туризм в Україні. Розвивається інфраструктура кінного туризму, що стає все доступнішим для широкого загалу. Збільшується увага до охорони довкілля та сталого розвитку кінного туризму.

Проаналізувавши значну кількість наукової літератури та джерел, авторка знайшла інформацію щодо перших кінних подорожей на території України. Один з найвідоміших кінних походів на Львівщині відбувся у 1444 р. Тоді король Польщі Владислав III разом зі своїм військом пройшов через Львівщину, щоб допомогти угорському королю зупинити наступ Османської імперії.

У XVIII ст. на Львівщині було відомо про кінні розваги. Аристократи влаштували військові ігри, на яких вони змагалися за звання кращих їздців. Також популярними на той час були кінні прогулянки та подорожі.

Однією з найвідоміших кінних туристок в Україні стала британська мандрівниця та письменниця леді Мері Монтегю. У XVIII ст. вона вирушила в подорож Османською імперією, що на той час охоплювала частину території сучасної України. Під час своєї подорожі вона захопилася місцевою культурою кінного спорту і навіть придбала собі коня. Розповіді леді Мері Монтегю про її подорожі було опубліковано у формі листів, що із захопленням читали в Англії та Європі. У своїх листах вона багато писала про неповторну красу українських краєвидів і про майстерність верхової їзди місцевих мешканців. З часів леді Монтегю Україна продовжує приваблювати кінних туристів з усього світу. У країні є багато кінних центрів і ранчо, що пропонують кінні тури Карпатами та іншими мальовничими регіонами.

Багата кінна культура України та красиві природні краєвиди ідентифікують її як популярне місцем для аматорів коней з усього світу. Незалежно від того чи є турист досвідченим вершником, чи початківцем, у нього не бракує можливостей для дослідження України верхи на коні та відчуті її унікальні традиції кінного спорту.

Найдовший зафіксований в Україні кінно-туристичний маршрут був організовано та проведено у 1994 р. Його протяжність сягнула 970 км. Учасниками та організаторами стали Микола Дударенко (саме він надав свій фотоальбом з точною мапою пересування маршрутом), Олег Сиперштейн, Лада Михайлова (тренер кінно-спортивної секції при КСП «Скадовський»). З коней, які брали участь у поході, племінні документи мали лише араб Руслан та орловський рисак Кіпрей, усі інші коні були офіційно «без породи», різного зросту та конституції, у тому числі кілька мустангів, відловлених на острові Джарилгач. Маршрут передбачав відвідування могили Тараса Шевченка в Каневі і пролягав від Скадовська до Сеньківки (Чернігівщина). Група стартувала 22 червня та закінчила подорож 10 липня (загалом 19 днів походу). На зворотньому шляху коней повезли автотранспортом.

Одним з піонерів вітчизняного кінного туризму вважається Михайло Кокотюха, який у 1992 р. відкрив свою першу конюшню в с. Загоричі на околицях Києва. За роки роботи М. Кокотюха став популяризатором кінного спорту та кінного туризму в Україні, організовуючи кінні походи для туристів з різних куточків країни. М. Кокотюха мав великий досвід у кінному спорті, пройшов шлях від звичайного конюха до судді та заслуженого тренера. Його багатий досвід і знання допомогли створити унікальний формат кінного туризму в Україні, що став популярним серед туристів з усього світу.

Він пропонував не тільки прогулянки верхи на коні, але й справжні кінні походи, під час яких туристи могли досліджувати найцікавіші місця країни. Він підготував спеціальні маршрути, що пролягали через мальовничі місця Київської області, такі як Канівський заповідник, Чернігівщина та інші, де кожен куточок мав свою унікальну історію та легенду, і дозволив туристам побачити Україну з незвіданого ракурсу.

У ХХ ст. на Львівщині було також створено кілька кінних клубів, що пропонували кінні прогулянки та екскурсії на конях у Карпатах та інших районах Західної України.

Кінні прогулянки та заходи проводилися також і в інших регіонах України, таких як Одещина, Крим, Закарпаття та ін.

Отже, здійснивши екскурс в історію кінного туризму в Україні, авторка розробила власну хронологію основних етапів його зародження, становлення й розвитку та охарактеризувала кожен з них, визначила їх особливості.

2.2. Ресурсний потенціал розвитку кінного туризму

Україна має значний ресурсний потенціал для розвитку кінного туризму. За твердженням багатьох вчених найпріоритетнішими регіонами для розвитку кінного туризму в Україні є Закарпаття, Прикарпаття, Львівщина, Хмельниччина, Запоріжжя, Миколаївщина, Херсонщина, Київщина, Чернігівщина, Полтавщина та ін.

За даними Державної служби статистики України загальна кількість поголів'я коней в Україні щороку зменшується. Так, станом на 1 січня 2020 р. було 224,4 тис. голів (без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і частини тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської обл.). Це втричі менше порівняно з 2001 р., коли господарства усіх категорій тримали 701,2 тис. голів. Найбільше коней в Україні утримують у присадибному секторі. Станом на 1 січня 2020 р. їх було 212,0 тис. голів [59].

Чисельність коней, які утримуються кінно-спортивними організаціями, важко підрахувати. Ці організації взагалі за Класифікацією видів економічної діяльності (далі – КВЕД) окремо не виділяються. Діяльність іподромів і стаєнь за КВЕД класифікують у коді 93.19 «Інша діяльність у сфері спорту» разом з утриманням псарень і гаражів для гоночних автомобілів та ін. [52].

У допандемійний та довоєнний періоди в Україні динамічно розбудовувалась інфраструктура для кінного спорту та туризму. На території України налічується майже 200 кінних клубів, що, зазвичай, зосереджують свою діяльність довкола великих міст. Активно розвиваються невеликі племінні ферми, що спеціалізуються на виїзdkових конях. Щороку в областях країни створюють нові сучасні приватні кінно-спортивні клуби та бази

європейського рівня та масштабу, а також проводять етапи Кубка світу з виїздки [52].

В Україні функціонує чотири державні іподроми: у Києві, Львові, Одесі та Харкові. Також налічується 28 кінних заводів, 106 племінних репродукторів. У цих господарських структурах загальний генофонд племінного конярства налічує 12 порід, з яких найпоширенішими є українська верхова, російська рисиста, орловська рисиста, чистокровна верхова, новоолександрівська ваговозна та гуцульська [44]. Багато кінноспортивних клубів: 44 одиниць - Київська область, 11 - Київ, 13 – Харків, 11 - Дніпро, 15 – Львів, 13 - Запоріжжя. Це можна пояснити популярністю нового виду відпочинку серед жителів великих міст.

Приватні садиби - це фундамент для розвитку кінного туризму та спосіб залучення до малого бізнесу сільського населення України. Такий фундамент почали розбудовувати в Івано-Франківській, Тернопільській, Рівненській, Київській областях та Закарпатті.

На території України діє чимало приватних садиб, що пропонують кінні прогулянки. Це чудова можливість для туристів, які бажають пізнати вітчизняну культуру та традиції, а також насолодитися красою мальовничих українських ландшафтів на коні.

Більшість приватних садиб, що пропонують кінний туризм, знаходяться в селах або в передмісті. Такі садиби часто мають великі території, де можна їздити на коні, а також комфортабельні готелі, зручності для відпочинку та ресторани з національною кухнею.

Приватні садиби пропонують різні типи екскурсій та туристичних маршрутів на конях, що відповідають потребам різних категорій туристів. Наприклад, короткі екскурсії на кілька годин для початківців або довгі маршрути на кілька днів для досвідчених вершників. Також у деяких приватних садибах можна взяти участь у кінних змаганнях або тренуваннях і дізнатися більше про українську культуру та традиції від місцевих мешканців.

Загалом, приватні садиби з кінним туризмом є чудовим варіантом для туристів, які бажають насолодитися красою природи України, пізнати її культуру та традиції верхи на коні. Нижче авторка наводить перелік і дає коротку характеристику кількох популярних осередків сільського зеленого туризму, що пропонують також і послуги кінного туризму.

Седнівський кінний двір – приватна садиба зеленого туризму на Чернігівщині, що спеціалізується на кінному спорті та надає широкий спектр додаткових послуг. Основною метою створення садиби стало бажання допомогти дітям і дорослим здійснити свою мрію – поспілкуватися з кіньми та навчитися верхової їзди. Кататися на конях можна верхи та у бричці на території садиби та за її межами, що особливо цікаво та захоплююче, враховуючи мальовничі околиці старовинного козацького містечка Седнів [52].

Садиба «Кінний двір» знаходиться в Київській області, поруч з с. Дубровиця, на території заповідника «Пуща-Водиця». Ця садиба є ідеальним місцем для аматорів кінного спорту та тих, хто бажає насолодитися красою природи. "Кінний двір" пропонує різноманітні кінні програми для дітей та дорослих, а саме: кінні прогулянки, навчання їзди на коні, тренування та участь у змаганнях, дитячі кінні програми - спеціальні програми для дітей, що включають в себе навчання їзди на коні, кінні прогулянки та ігри на конях, кінні походи до визначних пам'яток. «Кінний двір» має власних коней та кваліфікованих інструкторів з багаторічним досвідом роботи з кіньми та вершниками різного рівня. Садиба також пропонує різноманітні програми для відвідувачів, такі як вечірки біля вогнища, пікніки та екскурсії до місцевих пам'яток.

Садиба «Козацька Слава» розташована в Херсонській області в мальовничій степовій місцевості. Вона пропонує незабутні пригоди для любителів кінного спорту та тих, хто бажає насолодитися красою природи й доторкнутися до історії козацької епохи. У садибі «Козацька Слава» є можливість займатися кінним спортом і побачити різноманітні місцеві

пам'ятки. Зокрема, садиба пропонує такі кінні програми: прогулянки тривалістю від 30 хв. до 2 год., кінні походи - довші маршрути для тих, хто бажає більш активного відпочинку. Під час походів туристи мають можливість насолоджуватися красою степу, а також відвідати цікаві місця на маршруті та екскурсії до історичних пам'яток козацької епохи, таких як Каховський курінь та інші історичні об'єкти.

Садиба «Оріон» розташована в с. Жеребки Черкаської області й пропонує кінні прогулянки та походи мальовничими околицями. Гості можуть вибрати маршрути різної складності та тривалості, включаючи короткі прогулянки, південні та цілоденні походи. Крім того, у садибі «Оріон» можна відвідати музеї зброї та залізничного транспорту, інші цікаві атракції. Також гостям пропонуються екскурсії до історичних пам'яток і природних об'єктів, таких як гроти та водоспади.

Садиба «Підкова» знаходиться в с. Загаття, що на південному заході Львівської області, у безпосередній близькості від Карпатського національного природного парку. Садиба пропонує кінні прогулянки та походи в Карпатах, що дозволяють насолоджуватися неповторною красою цієї гірської місцевості. Тут туристи можуть побачити гірські озера, відвідати гірські вершини та насолоджуватися чудовими краєвидами. Крім кінних прогулянок і походів у садибі «Підкова» є також різноманітні розваги для всієї родини. Наприклад, тут можна відпочити у відкритому басейні, на сонячній терасі чи в барі-ресторані, а також відвідати більярдну кімнату та сауну. Для дітей є дитячий майданчик та анімаційна програма. У садибі є різні програми для кінних прогулянок і походів у Карпатах. Наприклад, програма «Гірський бриз» передбачає кінну прогулянку тривалістю 2-3 год., під час якої туристи відвідують гірське озеро, польові дороги та джерело. А програма «Гірський оксамит» - це тривалий кінний похід до гірських вершин і мальовничих місць, тривалістю 6-7 год.

Садиба «Махно» знаходиться у с. Старосамбірське на Львівщині та спеціалізується на кінному туризмі. Садиба пропонує кінні прогулянки різного

рівня складності, від простих до складних маршрутів на віддалені гірські вершини. Крім того, можна відвідати старовинні храми та церкви, де можна познайомитись з історією та культурою краю. Також в садибі «Махно» пропонують водні види спорту, що включають рафтинг, каякінг та інші заняття на воді.

Садиба «Гуцульська фортеця» розташована в Івано-Франківській області й пропонує незабутні кінні подорожі для туристів. Туристи можуть взяти участь у кінних прогулянках, під час яких вони можуть насолоджуватися красою карпатської природи, спостерігати за тваринами та птахами, а також відвідати карпатські гуцульські селища та ознайомитися з культурою та традиціями місцевих жителів. Для вимогливіших туристів садиба пропонує складніші маршрути, такі як підйом на гору, круті спуски та переправи через річки. Крім того, в садибі можна замовити індивідуальні екскурсії з кваліфікованим гідом-екскурсоводом. Проживають туристи в затишних гуцульських хатинах, де є все необхідне для комфортного відпочинку. Також в садибі є можливість замовити смачні традиційні страви карпатської кухні.

В Україні функціонує чимало популярних кінно-спортивних клубів, що пропонують різноманітні послуги для аматорів кінного туризму. Охарактеризуємо деякі з них:

Кінно-спортивний клуб «Горгани» розташований у м. Кам'янець-Подільський поблизу мальовничих Подільських Товтр, пропонує послуги кінного туризму та спорту. У клубі «Горгани» є власні породисті коні, які підходять для різних рівнів досвіду - від початківців до досвідчених вершників. Крім того, клуб пропонує навчання їзди на коні для всіх бажаючих. Організовані клубом кінні походи проходять у гірських місцевостях Подільських Товтр. Маршрути відповідають різним рівням складності, що дозволяє підібрати той, який найбільше підходить для конкретного вершника. Крім того, можна взяти участь у різних змаганнях, кінних видовищах та конкурсах.

Кінно-спортивний клуб «Ранчо» знаходиться в Києві на вулиці Деснянська,16. Тут проводять тренування з верхової їзди з персональним тренером. Під час занять навчають правильній посадці, різним видам технік їзди верхи, правильному поводженню з конем і дають рекомендації з догляду та утримання коней. Також тут можна замовити прогулянку на коні, фотосесії та послуги іпотерапії. Вартість разового заняття складає від 350 грн, також тут можна придбати місячний абонемент від 1400 до 2400 грн у залежності від кількості тренувань [57].

Кінний клуб «Кентавр» у с. Копачів, відкрито 2010 р., набув своєї популярності серед любителів верхової їзди. Клуб має критий манеж і відкритий плац для тренувань. «Кентавр» пропонує відвідувачам широкий спектр послуг, таких як навчання верховій їзді, фотосесія, стрільба з лука та метання ножів, прогулянки верхи, а також фітнес-йога на коні, виїзд на заходи (весілля, дні народження дітей і дорослих, корпоративи та ін.). Клубні коні справжні зірки, які неодноразово брали участь у зйомках фільмів, реклами, а також затребуванні в музичних кліпах [25].

Заміський клуб верхової їзди «Конюшня Бутенка» - один з кращих в Україні та Європі, розташований за 55 км від Києва. Цей комплекс спроектовано та зведено відповідно до світових стандартів. З трьох сторін Клуб оточено сосновим лісом. Тут завжди приємно здійснювати прогулянки верхи. Клуб - унікальний центр спілкування впливових українців, коневласників і аматорів верхової їзди. Часті гості Клубу - відомі політики та бізнесмени. Клуб складається з двох частин - самого кінного клубу та зони відпочинку, до якої входять ресторан з найсмачнішою кухнею, гриль-бар, парк-готель, бутік кінного екіпірування й обмундирування. У клубі два поля - відкритий і критий манежі, бокси для утримання коней, кузня. З панорамних вікон ресторану можна спостерігати за змаганнями чи показовими тренуваннями коней.

У селищі Кіровському Дніпровського району, недалеко від місця впадання р. Оріль у Дніпро та Дніпровсько-Орільського заповідника,

розташований Екологічний центр, на території якого з 2004 р. працює дитячо-юнацький клуб верхової їзди «Срібна підкова».

Кінні подорожі в клубі «Срібна підкова», проводяться в мальовничій та затишній місцевості. Туристів чекає маршрут протяжністю 20 км. Подорожуючи кіньми, туристи мають можливість не тільки насолодитися чудовою природою, але й впритул поспілкуватися з розумними тваринами – добрими друзями та помічниками людей. Частина маршруту вздовж доріг вимагає від вершника уваги та техніки в управлінні конем, інша частина – заливними луками над Оріллю – дає можливість розслабитися та відпустити повід. Потім маршрут пролягає лісовою лорогою, де можна прискоритися, промчавши риссю або галопом уздовж протипожежних смуг. Наступним етапом для вершника стануть солончаки, що теж долаються галопом. Скориставшись можливістю взяти участь у кінній прогулянці, відвідувачі практикуються в мистецтві їзди верхи та отримують задоволення від прогулянки на свіжому повітрі. Клуб організовує унікальні кінні походи в нічний час, коли можна помилуватися зоряним небом, сходом сонця та відчутти незабутню романтичну атмосферу. Справжнє задоволення отримає кожен, хто зважиться поплавати разом із конем в найчистішій воді р. Оріль. Катання верхи – це один з найкращих способів розслабитися фізично, підвищити концентрацію вольових якостей, навчитись утримувати рівновагу й отримати позитивний емоційний заряд [6].

«Конюшня Харківського політехнічного інституту» надає послуги з організації кінних прогулянок, відпочинку на природі та організації кінно-туристичних походів.

«Хрещатик Еквестріан клуб» - один з найбільших кінно-спортивних клубів в Україні, що розташований в Києві. Клуб пропонує уроки верхової їзди, тренування та змагання з кінного спорту, а також організовує кінно-туристичні прогулянки та екскурсії.

«Лісова пісня» - кінно-спортивний клуб, розташований у мальовничому куточку Карпат, спеціалізується на кінному туризмі, пропонуючи прогулянки на конях гірськими маршрутами.

Загалом, це лише невеличкий перелік популярних кінно-спортивних клубів в Україні, що пропонують різноманітні послуги для любителів кінного спорту та туризму.

Україна має давню традицію кінного тренування та кінної культури, в країні діють кілька відомих кінних театрів, що організовують різноманітні кінні вистави та інші видовища для вітчизняних та іноземних туристів. Найпопулярнішим з них є: **Кінний театр «Запорізькі козаки»** на о. Хортиця (м. Запоріжжя). Програма виступу кінного театру досить стандартна, та незважаючи на це, він є досить популярним не тільки в Запоріжжі, а й за його межами. До уваги числених туристів пропонується програма фольклорно-етнографічного кінного театру, що розпочав свою діяльність з початку 1990-х рр. Програма включає елементи вольтижирування, джигітування, роботи батогом, козацькі ігри та вистави. Після закінчення вистави туристам пропонують безкоштовно проїхатись верхи на коні. Також на території діє кафе «Козацькі застави», де можна скуштувати традиційні українські частування та придбати сувеніри й вироби коваля чи гончара, що виготовляють прямо на очах у туристів.

Кінно-трюковий театр - це вид шоу-програми, під час якої вершники та їх кінні партнери виконують різні трюки та акробатичні вправи на конях, часто взаємодіючи з іншими учасниками шоу та різноманітними об'єктами.

Цей вид розваг став достатньо популярним у різних країнах світу. Україна також має своїх представників у цій сфері, які демонструють вражаючі виступи. Кінно-трюкові театри можуть включати в себе різні види еквілібристики, стрибки через перешкоди, піраміди на конях, фігури на конях та інші трюки. Крім того, у кінно-трюковому театрі можуть бути використані спеціальні ефекти, які допомагають створити більш захоплюючу та реалістичну атмосферу, такі як піротехніка, спеціальне світло та звукові

ефекти. Зазвичай, кінно-трюкові театри виступають на різних заходах, таких як фестивалі, виставки, ярмарки, концерти та інші події, де можна продемонструвати свої навички та показати красу та силу коней.

Кінно-трюковий театр «Скіф-Арт» розташований у столичному Гідропарку. «Скіф-Арт» пропонує відвідувачам прокат коней для фото- і відеозйомки, навчання верховій їзді дітей та дорослих, виїзд на урочисті свята в каретах, неймовірні прогулянки верхи лісовими стежками з супроводом чи без, фотосесії з кіньми, також тут навчать джигітуванню та нададуть послуги іпотерапії.

Достатньо популярними в Україні є кінні фестивалі, що привертають увагу та викликають захоплення числених вітчизняних та іноземних туристів. Авторка вважає доцільним описати кілька з них.

Фестиваль кінно-трюкового мистецтва «Кентаври» - об'єднує найкращих кінних каскадерів України. «Кентаври» часто й успішно репрезентують нашу країну на міжнародних змаганнях і беруть участь у світових шоу-програмах. На фестивалі відвідувачам продемонструють дивовижні трюки: їзду догори ногами, задом наперед, відразу на двох конях, будівництво «пірамід». Ці трюки виконуються на повному скаку! Арабески, пістолети, обриви, французькі хрести – це лише маленький перелік запаморочливих трюків, що туристи можуть побачити тут. Окрім фантастичних кінно-трюкових шоу, туристи відвідають турнір кінних лучників, а всі бажаючі можуть навіть записатись до школи кінних лучників «Князь Володимир» на самому фестивалі. Також, у рамках фестивалю відбувається **шоу-виставка «Світ коней»**, де представляються породисті коні. Серед них можна побачити коней ахалтекінської породи, яка вважається однією з найдавніших у світі.

«Козацькі забави» - щорічний фестиваль у м. Біла Церква, які щорічно проводиться у серпні. На цьому фестивалі можна побачити кінні баталії, виступи козаків, конкурси, ярмарки та інші заходи.

Фестиваль «Кінний марш». Цей фестиваль відбувається щороку у Львові і є одним з найбільших кінних фестивалів в Україні. У рамках фестивалю проводяться змагання на кінних спортивних майданчиках, виставки кінних порід і конкурси на кращого вершника.

«Середньовічний Хотин». Цей захід створено спеціально для тих, хто хоче перенестися в Середньовіччя. Протягом чотирьох днів Хотинська фортеця перетворюється в середньовічне місто. На спеціально підготовленій території просто неба проходять лицарські поєдинки. Тут дійсно є безліч речей, на які хочеться дивитися постійно. Найбільше гостей вражає «джостінг». Він являє собою прийом під час поєдинку, при якому два вершники завдають по щитах один одного удари списами, зближуючись при цьому в галопі. Гості фестивалю мають можливість побачити жінок, одягнених у стилі XV ст., лицарів із тогочасною зброєю, середньовічні змагання, бугурти та справжню облогу фортеці. Тут можна пожити в наметі у середньовічному таборі, спробувати страв, популярних у XIII-XV ст., насолодитися грою флейти, гуслів і волинки, сфотографуватися з бійцями в автентичних обладунках, навчитися стріляти з лука, їзди верхи, взяти участь в інтерактивних іграх для дітей та дорослих. На історичному ярмарку свої середньовічні витвори пропонуватимуть крамарі, ковалі, ювеліри та ткачі.

Княжа Конюшня «Парку Київська Русь». Тут на туристів чекають граційні та добрі коні, прогулянки верхи мальовничими місцевостями парку й околиць, а також безліч цікавих вистав та ігор. У туристів є можливість перетнути на конях хронологічні межі з XXI-го ст. у Середньовіччя. Відвідувачам парку неодмінно сподобається історичне сафарі: кінна прогулянка з екскурсіями, конкурси зі змаганням і майстер-класи, де можна навчитися вправлятися із середньовічною зброєю. Відвідувачі зможуть відчути легкість їзди на доглянутих конях та одягнувшись у середньовічний костюм, поринути в атмосферу минулого. Княжа конюшня «Парку Київська Русь» пропонує: навчання верховій їзді, прогулянки верхи, красиві поні для малечі, дивовижне середньовічне сафарі, прогулянки на кареті, фаетоні, санях

або автентичному возі, верхова стрільба, з історичного лука, вистави кінного театру, фото- чи відеозйомка в середньовічних костюмах, подарункові сертифікати, пакетні пропозиції для відеостудій, організація заходів для дорослих і дітей.[дод. С]

На території України функціонує багато національних природних парків і заповідників, що можуть стати місцем проведення кінних прогулянок, походів та екскурсій. Нижче авторка наводить кілька прикладів організації кінних маршрутів у національних природних парках і заповідниках України.

Кінний маршрут у **Національному природному парку «Синевир»** проходить через гори та долини Карпатського регіону. Тут туристи можуть насолоджуватися красивими краєвидами гір та відвідати озеро Синевир.

Кінний маршрут у **Національному природному парку «Гуцульщина»** проходить мальовничими долинами, гірськими хребтами та лісовими масивами. Тут туристи можуть відвідати відомі карпатські курорти Буковель і Ворохта.

Яворівський Національний природний парк розташований у Львівській області і є популярним місцем для кінного туризму. На території парку діють кінні маршрути різної складності. Крім того, парк має власний кінний центр, що надає послуги з навчання їзди верхи, організовує кінні прогулянки та екскурсії. В Яворівському національному природному парку можна пройти кінний маршрут «Стежками національного парку», що включає відвідування мальовничих місць та ознайомлення з місцевою флорою та фауною. Також можна відвідати різноманітні заходи, що проводяться на території парку, такі як кінні конкурси та фестивалі.

Кінний туристичний маршрут **«Від джерела до джерела»**, що діє в **Національному природному парку «Верховинський»** на Прикарпатті триває 4 дні, під час якого туристи проходять майже 70 км. Авторка щиро рекомендує пройти цей унікальний маршрут, адже він охоплює неймовірні, мальовничі куточки Національного природного парку «Верховинський», багатий на розмаїття флори та фауни Карпатського регіону. Від цього

маршруту туристи будуть у захваті і точно колись знову захочуть повторити таку подорож.

У підсумку, авторка констатує, що Україна має значний ресурсний та інфраструктурний потенціал для функціонування кінного туризму, який після перемоги над російськими агресорами отримає новий імпульс для свого перспективного розвитку.

2.3. Тенденції розвитку кінного туризму в Україні на сучасному етапі

Кінний туризм здійснює важливий внесок як у розвиток вітчизняної сфери туризму, так і українського суспільства в цілому. Адже він виконує важливі функції - соціально-економічну, оздоровчо-рекреаційну, пізнавально-освітню, виховну, спортивну, екологічну та культурну. Це чудовий засіб вивчення рідного краю та України, вдалий вибір для раціонального проведення вільного часу. Кінний туризм дозволяє аматорам подорожувати дістатися до віддалених і важкодоступних місцевостей, де можуть знаходитись унікальні екосистеми та атрактивні історико-культурні пам'ятки.

На сьогодні кінний туризм слугує також дієвим засобом підвищення екологічної свідомості туристів, які можуть осмислити та зрозуміти важливість охорони природи та сприяти збереженню довкілля.

Кінні прогулянки славляться не тільки своїм внеском в збереження екосистеми, а й тим, що це активний вид відпочинку, який допомагає боротися зі стресом, отримати масу позитивних емоцій і відчути гармонію з природою. На думку авторки, такий вид туризму буде затребуваним туристами різних вікових категорій. Тим самим, кінний туризм дасть можливість відчути красу навколишнього середовища і вплине на свідомість багатьох людей щодо важливості збереження довкілля та сталого розвитку.

Аналіз наукових джерел дозволяє авторці стверджувати, що на розвиток і популяризацію кінного туризму в Україні впливає використання інформаційних технологій. Туристичний бізнес спирається на фундамент накопичених знань, що дозволяє розробляти унікальні програми кінного туризму. Однією з найочевидніших переваг використання інформаційних

технологій у кінному туризмі є можливість створення власного веб-сайту, сторінки в соціальних мережах таких як «Facebook», «Instagram», «TikTok», на яких можна ознайомитись з різноманітними пропозиціями від провайдерів послуг та забронювати подорож на певну дату та час. Це покращує рівень обслуговування туристів та дозволяє значно зменшити видатки на рекламу та залучення нових клієнтів.

Інформаційні технології, соціальні мережі та електронні розсилки дозволяють створювати рекламу та поширювати інформацію з надання послуг кінного туризму.

Електронна пошта, месенджери та соціальні мережі дозволяють надавачам послуг ефективно спілкуватися з клієнтами, аналізувати їх запити та пропозиції, швидко та зручно вирішувати різноманітні питання.

Інформаційні технології дозволяють створити фото та відеоролики, які можна використати для промоції кінного туризму в соціальних мережах, веб-сайтах та інших медіа-каналах. Такий метод допоможе привернути увагу значного контингенту споживачів і залучити нових бажаючих до такого виду активного відпочинку, яким є кінний туризм.

Інформаційні технології дозволяють провайдерам послуг кінного туризму організовувати електронні платежі та забезпечувати безпеку під час оплати, що є важливим чинником для клієнтів. Крім того, за допомогою інформаційних технологій можна оперативно вести облік та аналіз даних про клієнтів, їхні відгуки та пропозиції щодо поліпшення сервісу. Це дозволяє провайдерам ефективніше задовольняти потреби та бажання своїх клієнтів і вчасно реагувати на їхні запити.

Також інформаційні технології дозволяють провайдерам послуг кінного туризму забезпечувати безпеку та зручність для клієнтів під час вибору й бронювання послуг. Наприклад, на веб-сайтах можна знайти детальну інформацію про послуги, ціни та доступність, а також здійснити онлайн-бронювання безпосередньо на сайті.

У сучасному світі багато людей використовують мобільні пристрої для здійснення купівлі та бронювання послуг. Тому надавачі послуг кінного туризму повинні бути готовими до того, щоб працювати з клієнтами через мобільні пристрої та розробляти мобільні додатки для забезпечення зручності та ефективності взаємодії з ними.

Окрім цього, мобільні пристрої з GPS навігацією дозволяють туристам легко знайти свій шлях на кінній прогулянці, що дозволяє їй бути комфортнішою та безпечнішою.

Таким чином, використання інформаційних технологій дозволяє ефективніше просувати та продавати послуги кінного туризму, забезпечити зручність і оперативність бронювання, а також покращити взаємодію між надавачем послуг і клієнтом.

Ще одним ключовим чинником розвитку кінного туризму на сучасному етапі є розбудова туристичної інфраструктури. Зокрема, одним з найважливіших аспектів функціонування інфраструктури кінного туризму є стан та розміщення конюшень, де має бути достатня кількість місць для розміщення коней, забезпечення їх відпочинку та харчування.

Для проведення трекінгу на конях, необхідно завчасно подбати про кінний маршрут, обладнанні стоянки для ночівлі. Наявність готелів, кемпінгів, гостьових будинків, а також інших закладів розміщення та закладів громадського харчування є важливим чинником розвитку кінного туризму. На сьогодні в Україні найкраще облаштовано кінні маршрути у Міжгірському районі Закарпаття.

Крім того, для забезпечення безпеки туристів і коней, важливо завчасно подбати про наявність медичних закладів, травмпунктів і ветеринарних клінік на маршруті. Наявність медичних закладів або пунктів першої допомоги, які можуть знадобитись під час кінного походу, також є важливим аспектом розвитку інфраструктури кінного туризму.

Туристична інфраструктура відіграє важливу роль у розвитку кінного туризму на сучасному етапі. Це охоплює не тільки інфраструктуру, пов'язану з кінним туризмом безпосередньо, але й загальну туристичну інфраструктуру.

Наявність готелів, кемпінгів, кафе, ресторанів, музеїв та інших туристичних закладів, які пропонують послуги для туристів, також є важливою складовою туристичної інфраструктури. Ці об'єкти повинні бути зручно розташованими, добре обладнаними та привабливими для туристів.

Наявність добре розвиненої транспортної інфраструктури також має важливе значення для розвитку кінного туризму. Транспортні маршрути, що дозволяють доставляти туристів до місць, де можна пройти кінний похід або трекінг на конях, повинні бути доступними та зручними для туристів.

Загалом, розвинена туристична інфраструктура забезпечує зручність і безпеку для туристів, збільшує їх мотивацію відвідувати певний регіон або країну, а також сприяє розвитку кінного туризму в цілому.

В Україні діють 28 кінних заводів, 106 племінних репродукторів, 4 державні іподроми. У цих господарських структурах загальний генофонд племінного конярства налічує 12 порід. [44]

За кількістю кінно-спортивних клубів в Україні лідерами є Київська обл. (44 одиниці) та м. Київ (11), Харківська (13) та Дніпропетровська (11) області. Це можна пояснити обсягом ринку споживачів і популярністю цього виду відпочинку серед жителів великих міст.

В Україні функціонує чотири державні іподроми у Києві, Харкові, Одесі та Львові. Проте, вони перебувають у скрутному фінансовому становищі і ледве знаходять кошти для забезпечення мінімальних потреб, хоч надають додаткові послуги з навчання верхової їзди, кінних прогулянок, фотосесій з кіньми й обслуговування свят.

Варто зауважити, що відповідно до Закону України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» на іподромах можна буде проводити букмекерську діяльність, що має

позитивно вплинути на відновлення іподромів як спортивно-видовищних споруд і збільшення туристичних потоків після закінчення війни [52].

У Київській області багато сільських садиб стали міні-готелями, що надають комплекс послуг, таких як домашня кухня, комфортабельні кімнати, кінні, пішохідні та велосипедні екскурсійні маршрути. У Конча-Заспі створено клуб любителів верхової їзди та кінного туризму.

У межах регіонального ландшафтного парку «Гранітно-степове Побужжя», а саме через територію рекреаційної ділянки «Урочище Громове» проходить унікальний кінний маршрут. Туристи верхи на конях можуть мандрувати зонами різновікових лісових насаджень та чагарникового степу [43].

Приватні садиби – це фундамент для розвитку кінного туризму та залучення в малий бізнес сільського населення. Такі садиби створені в Івано-Франківській, Київській, Тернопільській, Рівненській областях та Закарпатті. Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму та Союз сільського туризму опікуються приватними сільськими садибами та проблемами зайнятості населення в обслуговуванні аматорів кінного туризму. Наприклад, Головним управлінням зовнішніх зв'язків, туризму і торгівлі Івано-Франківської облдержадміністрації презентовано можливості зеленого туризму. Кінний туризм вважається одним з різновидів зеленого туризму, послуги якого надаються у приватних садибах Яремчі, Грабівців, Ворохти, у Косівському та Верховинському районах.

Кінний туризм та кінні поїздки використовуються для лікування неповносправних осіб та інвалідів. Такі послуги пропонує база «Уклин» та санаторій «Синяк» в Українських Карпатах. На виставці аграрного Інформаційного центру у серпні 2020 р. було представлено кінний туризм з описом іпотерапії, тобто лікувальних та оздоровчих методів, розроблених на базі верхової їзди [63].

Заповідники та національні парки здається створенні для кінного туризму. Природничі кінні подорожі з вивченням тваринного та рослинного

світу користуються незмінним успіхом у туристів. Кінні маршрути організовано в Українських Карпатах і національному природному парку «Подільські Товтри». У Міжгірському районі Закарпаття розроблено туристичні траси, влаштовані наметові містечка для кінного туризму. Найбільшою популярністю серед туристів користуються триденні кінні туристичні маршрути, серед яких, передусім, варто виокремити такі: Піп-Іван – Рафтинг - Кінна прогулянка (7 800 грн); Гори – Ріки - Коні - г. Говерла (6 990 грн).

Якщо проаналізувати інфраструктурну забезпеченість цих двох кінних маршрутів, то можна побачити, що вони промарковані, мають наметові містечка, оглядові майданчики тощо. Слід відзначити, що в Європі інфраструктурне забезпечення кінного туризму є значно вищим, зокрема, туристам пропонується різноплановий вибір маршрутів різного рівня складності, включають до програм подорожей включають гастрономічну, пригодницьку, історичну складові, відпочинок, як правило, в лотелях. За визначенням О. Бейдика лотель – це «рекреаційне підприємство, призначене для занять кінним туризмом і спортом». Переважно такі заклади розміщення організовується на турбазах, великих готелях, тобто рекреаційних комплексах з наявними пунктами прокату коней місткістю від 150-200 місць [8]. Щодо Карпатського регіону, то базовими закладами розміщення подорожуючих є не лотелі, а сільські садиби, насамперед, гірських територій. Сільські садиби це – приватні домогосподарства сільської місцевості з використанням майна та трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості та культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону. Вони є важливою складовою для розвитку кінного туризму та засобом залучення до малого бізнесу сільського населення Івано-Франківської, Закарпатської, Львівської та Чернівецької областей, що входять до складу Карпатського туристичного регіону [68].

Необхідність створення сприятливих умов для розвитку кінного туризму, його популяризації, відповідної інфраструктури та нових кінних туристичних маршрутів вимагає сучасного інформаційного, науково-методичного та кадрового забезпечення цього виду туристичної діяльності. Інтернет ресурси кінного туризму Закарпаття представлено нечисленними сайтами та відомостями. Однак, авторка відзначає значну роботу Закарпатської туристичної організації під керівництвом відомого професора-туризмознавця Федора Шандора з питань розвитку кінного туризму, а саме описи маршрутів і подорожей, підготовка путівників і каталогів, створення віртуальних подорожей та «Курс з гірського кінного туризму» Олександра Ігнатенка [28]. Також власники сільських садиб на своїх офіційних сайтах надають інформацію про можливість надання послуг кінного туризму.

На V-й Панєвропейській конференції «Довкілля для Європи» (м. Київ) було підписано Рамкову конвенцію про охорону та сталий розвиток Карпат, розглянуто проблеми розвитку Вижницького та Ужанського парків у контексті запровадження активних форм туризму, зокрема кінного. Також, Українська Асоціація активного та екологічного туризму має мету створити умови для популяризації та розвитку пригодницького й екологічного туризму в Україні, серед яких виділяє такий вид туризму як кінний. Завданнями кінного туризму, з точки зору фахівців, є пропагування здорового способу життя, відвідування туристами екологічно чистих територій, відновлення фізичних сил, ознайомлення з визначними пам'ятками конкретного регіону, культурою та побутом його населення. Перевагою кінного туризму є можливість покращити здоров'я людини, оскільки прогулянка на свіжому повітрі краще за пасивний відпочинок.

Кадровим забезпеченням кінного туризму займається Харківський приватний колегіум, де проводиться підготовка фахівців в кінних секціях з кінного спорту та туризму, а у Харківській зооветеринарній академії здійснюється підготовка інструкторів кінного спорту та спортивно-

оздоровчого туризму, спортивних суддів, ковалів, шорників з виготовлення зброї та кінноспортивного реманенту.

У Львові кінні маршрути були одним із пунктів стратегії розвитку кінного туризму, розробленої в 2004 р. Для реалізації цієї стратегії було започатковано підготовку кадрів для кінного туризму в Зооветеринарній академії.

На Запорізького кінному заводі в с. Трудове Новомиколаївського району можна навчатись верховій їзді. На Рівненщині існує дві кінноспортивні бази: в Миргородському аграрному коледжі та в Суську при лісгоспі, де навчають верховій їзді та основам кінного туризму, а також декілька кінно-спортивних клубів, ціль яких популяризація та розвиток кінного туризму, а також активне впровадження ідеї здорового способу життя і загальне зацікавлення різних верств населення країни до заняття верховою їздою і кінним спортом, а також допомога дітям хворим на ДЦП іппотерапією [5].

Розвиток співпраці з зарубіжними партнерами є важливим чинником розвитку кінного туризму в Україні. Партнерські відносини з кінними центрами та клубами з інших країн дозволяють обмінюватись досвідом щодо розвитку кінного туризму, використовувати нові ідеї та підходи, популяризувати кінний туризм серед вітчизняних та іноземних туристів.

Наприклад, у рамках співпраці зі Спілкою кінних центрів Польщі проводяться спільні кінні походи, туристичні маршрути, що дозволяють туристам з України та Польщі відвідати цікаві місця та познайомитись з культурою та традиціями країн-партнерів. Також під час таких заходів проводяться тренінги, семінари, де фахівці можуть обмінюватись власним досвідом і знаннями щодо розвитку кінного туризму.

За інформацією Закарпатської ОДА невдовзі Головне управління зовнішніх зносин та інвестиційної політики Державної туристичної адміністрації України повинно реалізувати інноваційний проект із залученням іноземних та вітчизняних інвестицій під назвою «Міжнародний універсальний довгостроковий кінний маршрут № 1».

Така співпраця дозволяє привернути іноземних аматорів кінного туризму. В рамках співпраці з зарубіжними партнерами можуть бути розроблені спеціальні туристичні пакети для іноземних туристів, що включатимуть кінні походи, екскурсії та інші цікаві заходи. Це дозволить збільшити потік іноземних туристів, а отже, сприяти становленню кінного туризму як популярного та прибуткового сектору вітчизняної туристичної індустрії.

Одним з найважливіших аспектів розвитку кінного туризму є забезпечення безпеки туристів. Кінні центри та клуби повинні дотримуватись стандартів і правил для забезпечення безпеки туристів, які користуються їхніми послугами.

Основні заходи забезпечення безпеки кінних туристів мають включати такі пункти:

- надання туристам відповідного спорядження та обладнання, що забезпечують безпеку при катанні на конях;
- наявність кваліфікованих інструкторів, які забезпечують безпеку та надають професійні поради й рекомендації;
- перед початком кінної екскурсії або прогулянки, туристи мають пройти інструктаж з питань безпеки та правил поведінки на маршруті
- кінні центри та клуби мають проводити регулярну перевірку спорядження та інвентарю, щоб забезпечити безпеку туристів;
- застосування страхових полісів, що забезпечують фінансовий захист у разі непередбачуваних обставин на маршруті або під час їзди верхи;
- проведення оцінки ризиків та попередження можливих небезпек перед походами та прогулянками.

Також значний вплив на розвиток кінного туризму має підвищення рівня кваліфікації працівників кінних центрів і господарств, які надають послуги кінного туризму. Дедалі більше працівників проходять спеціалізовані курси з навчання та підвищення кваліфікації, що дозволяє забезпечувати високу якість послуг.

Варто зазначити, що урядові програми та ініціативи сприяють розвитку кінного туризму в Україні. Наприклад, була розроблено Державну програму з підтримки розвитку туризму в сільській місцевості, яка включає підтримку кінних центрів і господарств, які надають послуги кінного туризму.

З вищевикладеного матеріалу, авторка дійшла висновку, що на розвиток кінного туризму в Україні на сучасному етапі впливає низка чинників, а саме: туристична інфраструктура, реклама та маркетинг, інноваційні ресурси, розвиток співпраці з зарубіжними країнами, збереження власних традицій, підвищення якості послуг кінними клубами та центрами, а також підвищення кваліфікації фахівців і забезпечення безпеки туристам під час кінних подорожей, походів і прогулянок. Разом з тим, авторка цілком усвідомлює, що подальший розвиток кінного туризму в Україні буде можливим тільки після перемоги над російськими агресорами.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ КІННОГО ТУРИЗМУ

3.1. Проблемні аспекти, перспективи та пріоритети розвитку вітчизняного кінного туризму

Вітчизняний кінний туризм є однією зі специфічних форм туризму, що включає в себе подорожі на конях, які проводяться в різних куточках нашої країни. Зростання його популярності пов'язане, передусім, з бажанням людини вести здоровий спосіб життя, оскільки кінний туризм є одним з найбільш екологічних і корисних для здоров'я видів туризму. Однак, цей сегмент туризму має низку проблемних аспектів, що істотно гальмують його поступальний розвиток.

Кінний туризм може мати значний вплив на розвиток туристичної інфраструктури в тих регіонах, де він є розвиненим. Такі дестинації можуть розвивати нові туристичні продукти, розширювати власні послуги та інфраструктуру, а також покращувати якість і рівень обслуговування.

На територіях, де розвивається кінний туризм розбудовуються нові готелі, мотелі, кемпінги, ресторани, кафе та інші заклади громадського харчування. Крім того, можуть з'являтися магазини з продажу кінської амуніції, супутніх товарів і послуг.

Також, кінний туризм може стимулювати розвиток транспортної інфраструктури. Наприклад, можуть з'являтися нові маршрути громадського транспорту до зони кінного туризму або приватні перевізники можуть запроваджувати нові маршрути. Крім того, можуть будуватися нові дороги, що забезпечать зручний доступ до дестинацій кінного туризму.

Крім інфраструктури, кінний туризм може сприяти розвитку місцевої економіки. За рахунок збільшення чисельності туристів, зростає попит на місцеві товари та послуги, що забезпечує зростання прибутків місцевих підприємств та забезпечує нові робочі місця.

Україна має значний потенціал для розвитку кінного туризму, оскільки у нашій країні є багато чудових місць для верхової їзди, щоможуть зацікавити туристів з різних країн.

Однією з перспектив розвитку кінного туризму в Україні є покращення якості та рівня обслуговування туристів у зонах організації кінного туризму. Необхідно розвивати інфраструктуру, що забезпечує комфортний та безпечний відпочинок.

Важливим перспективним напрямом розвитку кінного туризму є формування нових маршрутів і маршрутних мереж. Україна має багато місцевостей, привабливих для кінного туризму, тому розроблення нових маршрутів і мереж може сприяти його розвитку.

Також, важливо підвищувати кваліфікацію фахівців цієї галузі, таких як інструктори з кінного спорту, провідники та гіді. Вони повинні мати високу кваліфікацію та навички, щоб забезпечити безпечний і комфортний відпочинок для туристів.

Окрім того, екологічний аспект може стати додатковим чинником розвитку кінного туризму в Україні. Він може бути однією з форм екотуризму, який стає все більш популярним в світі.

Туристичні регіони, що мають багату історію та культуру пов'язану з кінним спортом, зазвичай, є найпривабливішими для розвитку кінного туризму. Найпопулярнішими з них є:

Карпатський регіон - має чудові кінні маршрути, полонини, гірські луки, ліси, що створюють ідеальні умови для організації кінного туризму. Популярними локаціями для кінного туризму в цьому регіоні є Славське, Яремче та Міжгір'я. [дод. D]

Поліський регіон - розташований на північному заході України та відомий своєю прекрасною природою, де багато лісів, річок та озер. Цей регіон також має велику кількість кінних клубів, які пропонують екскурсії та прогулянки на конях.

Південний регіон - має багату історію, пов'язану з козацтвом і кінним спортом. Тут працюють кінні клуби, що пропонують екскурсії на конях степовими місцевостями та іншими природними ландшафтами.

Кримський регіон - має різноманітну природу, включаючи гори, море, степи та печери. Тут є багато кінних клубів, які пропонують екскурсії на конях гірськими теренами та піщаними пляжами.

Львівська область - має чудову архітектуру та історію, пов'язану з кінними змаганнями. Тут функціонує чимало кінних маршрутів. Наприклад, поблизу м. Стрий розташовано заповідник "Сколівські Бескиди", де можна здійснити кінну прогулянку та насолодитися мальовничими краєвидами. Також, у Львівській області є багато замків і палаців, які можна під час кінного подорожування, наприклад, Золочівський, Свіржський та Олеський замки, Старосільську фортецю, Підгорецький палац та ін.

Інші регіони, де можливо розвивати кінний туризм в Україні, це Закарпаття, Полтавська, Київська та Черкаська області. У кожному з цих регіонів є свої особливості, що можуть привернути увагу туристів, які цікавляться кінним туризмом. Наприклад, у Закарпатті можна насолоджуватися красивими краєвидами Карпат та відвідувати місця, пов'язані з традиційною культурою та народними звичаями карпатських гуцулів і бойків. У Полтавській області можна відвідати музеї та історичні пам'ятки, пов'язані з історією Козаччини.

У Київській області також є чимало можливостей для розвитку кінного туризму. Наприклад, в околицях Києва можна здійснювати верхові прогулянки в парках і лісових масивах, а також відвідувати кінні клуби та конюшні. Також у Київській області є кінні маршрути, що проходять через мальовничі місцевості, наприклад, уздовж Дніпра та поблизу Канівського регіонального ландшафтного парку. Крім того, на території області знаходяться історичні пам'ятки, які можна відвідати верхи на коні, наприклад, Софіївський парк, Межигір'я та ін.

Кінний туризм має позитивний вплив на емоційний стан людини. Під час верхової їзди, людина займається фізичною активністю та спілкується з конем, що може сприяти вивільненню ендорфінів - гормонів щастя. Це може допомогти зняти стрес, підвищити настрій та покращити самопочуття.

Крім того, верхова їзда може вимагати від людини концентрації та уваги, що може допомогти зняти тривогу та поліпшити когнітивні функції. Окрім цього, кінні подорожі допомагають людині розвинути навички спілкування з кіньми та навчитися бути уважнішою до свого тіла та почуттів. Зважаючи на це, верхова їзда може бути корисною для людей, які стикаються зі стресом, тривогою або депресією, а також тих, хто хоче поліпшити своє фізичне та емоційне здоров'я.

Хоча вітчизняний кінний туризм і має значний ресурсний потенціал, існують проблеми, що гальмують його розвиток. Нижче авторка наводить перелік найсуттєвіших проблем розвитку кінного туризму в Україні:

недостатній розвиток інфраструктури. В Україні бракує спеціалізованих туристичних комплексів для кінного туризму, таких як конюшні із сучасним обладнанням, готелі, кемпінги та інші зручності для туристів. Також потрібно розвивати інфраструктуру для транспортування коней та туристів;

відсутність належної уваги з боку владних структур. Українська влада не надає достатньої уваги розвитку кінного туризму, а це може створювати перешкоди для становлення галузі. Необхідно привертати увагу влади до кінного туризму та створювати сприятливі умови для його розвитку;

відсутність фінансування. Розвиток кінного туризму в Україні потребує значних коштів на створення та підтримку інфраструктури, підвищення кваліфікації фахівців, рекламу та інші заходи. Необхідно забезпечувати його достатнє фінансування з боку держави та приватних інвесторів;

недостатня кваліфікація персоналу. В Україні недостатньо кваліфікованих і досвідчених інструкторів, що може ставити під загрозу безпеку та якість послуг для туристів. Необхідно розвивати систему навчання

та підвищення кваліфікації персоналу, щоб забезпечити якість та безпеку послуг для туристів;

військово-політична ситуація, пов'язана з повномасштабною російською агресією становить величезну проблему для розвитку кінного туризму в Україні. Нестабільна ситуація на внутрішньому ринку може знижувати інтерес інвесторів до сфери туризму, що у свою чергу, призводить до значного зменшення фінансування проектів у сегменті кінного туризму.

Також варто зазначити, що території, які потенційно можуть бути привабливими для кінного туризму, знаходяться в зоні бойових дій, що унеможлиблює його розвиток у цих регіонах.

Кінний туризм в Україні під час всесвітньої пандемії. Пандемія COVID-19 суттєво вплинула на розвиток туризму в Україні, в тому числі і на кінний туризм. Внаслідок карантинних обмежень багато туристів перестали подорожувати, що призвело до зменшення попиту на кінний туризм. Крім того, багато кінних баз і конюшень змушені були призупинити свою діяльність на деякий час через карантинні обмеження, а деякі з них взагалі припинили свою діяльність.

Однак, водночас, пандемія також створила нові можливості для розвитку кінного туризму. Багато людей відчули бажання відвідати відкриті простори та насолодитися природою, що посприяло збільшенню попиту на кінний туризм. Крім того, кінні подорожі є відносно безпечною формою туризму, оскільки відбуваються на відкритому повітрі та з дотриманням відповідних санітарно-епідеміологічних заходів.

Більшість кінних клубів і конюшень прийняли необхідні заходи для забезпечення безпеки туристів, зокрема, забезпечення соціальної дистанції, обов'язкове використання масок, додаткове оброблення та дезінфекцію спорядження та обладнання.

Також виникли нові формати кінного туризму, спрямовані на забезпечення безпеки та зменшення ризику поширення вірусу. Наприклад, під час пандемії виникла популярність індивідуальних і сімейних кінних

прогулянок у лісах і парках, які дозволяли уникнути тісного контакту з іншими людьми.

Для розвитку кінного туризму в умовах пандемії COVID-19 було запроваджено такі заходи:

розроблення та впровадження програм електронної реєстрації та бронювання послуг, що дозволило зменшити контакт між людьми та забезпечити соціальну дистанцію;

здійснення просвітницької роботи серед туристів про необхідність дотримання правил санітарно-епідеміологічної безпеки;

запровадження нових видів послуг, враховуючи певні вимоги безпеки в умовах пандемії, наприклад, кінні прогулянки з інструктором без можливості контакту з іншими людьми;

розвиток онлайн-турів, що дозволили людям насолодитися кінним туризмом віддалено та безпечно;

підтримка та популяризація внутрішнього туризму, що дозволило зменшити ризики імпортування вірусу та сприяло розвитку вітчизняного кінного туризму;

дотримання необхідних санітарно-епідеміологічних норм і правил, що дозволило забезпечити безпеку туристів та персоналу туристичних кінних баз.

Загалом, під час всесвітньої пандемії COVID-19 кінний туризм в Україні зазнав обмежень, але також знайшов нові можливості для розвитку та залучення туристів.

Кінний туризм під час війни. Туризм в Україні завжди був важливою сферою економіки. Проте початок повномасштабного російського вторгнення змусив українців майже повністю забути про туризм.

Як і значна частина туристичної сфери України, кінний туризм також надзвичайно постраждав від повномасштабного російського вторгнення. Зокрема, багато туристичних маршрутів і кінних закладів перебувають чи перебували у зоні бойових дій та були вимушені частково або повністю припинити свою діяльність. Також, у містах, що перебувають під постійними

авіаційно-ракетно-артилерійськими обстрілами, важко відновити роботу кінно-туристичним базам і кінним клубам.

Нажаль, війна вплинула не тільки на діяльність кінно-туристичних підприємств, а й на здоров'я та життя коней та їх опікунів. Авторкою було опрацьовано значну кількість інформаційних повідомлень, що вона знайшла в мережі Інтернету, в яких описується стан кінно-туристичних баз, стаєнь і конюшень в умовах окупації.

Так, у Гостомелі під час бойових дій, ворожий снаряд потрапив у стайню. Тоді з 32 коней вижило 14. Наступні три тижні після приголомшливої новини про пожежу на стайні, всі небайдужі люди займались пошуком тварин і надсилали фото коней власниці стайні з окупації, з-під обстрілів та з уже звільнених територій. [58] [дод. Е]

Поблизу Запоріжжя в с. Трудове працює один з найкращих кінних заводів України. Тут вирощують елітних коней орловської та української рисистої породної групи. Ворог вдарив по заводу ракетами С-300. Тимчасово виконуючий обов'язки директора філії №86 ДП "Конярство України" Михайло Сич свідчить, що снаряди впали за кілька метрів від конюшень. Вибуховою хвилею там вибило кількасот вікон, а на стінах будівель з'явилися тріщини. Під час одного з обстрілів, коні були в левадах. Працівники заводу згадують, що тварини дуже злякалися, збивалися до купи, не знали, куди бігти та хотіли вистрибнути з левад. Нині з 14 філій, що входять до складу державного підприємства "Конярство України", частина (наприклад, луганські заводи) – під окупацією, інші - також розташовані в регіонах, де відбуваються обстріли [70].

У дніпровському притулку «Пегас» живуть двоє коней-переселенців з дивовижними історіями порятунку. Одного з них, харківського скакуна Октаву, виводили близько 10 км мінними полями аби врятувати. Інший, Буян з Донеччини, дістав осколкове поранення. Обоє врятували небайдужі люди та передали волонтерам [54].

Наразі, між Львовом і Городком у спортивній конюшні облаштували тимчасово-евакуаційний притулок для коней, які перебували у "гарячих точках" російсько-української війни. Тут нині перебувають понад 40 коней.

Коней привозять сюди звідусіль - з Харкова, Києва, Дніпра та інших небезпечних регіонів. Через російську агресію багато тварин залишилися без господарів, які були змушені евакуюватися, або ж їхні конюшні було зруйновано. Є коні, яким, на щастя, вдалося уникнути пошкоджень, є ті, яким пощастило менше: поранені, з опіками та каліцтвом. Такі були з Гостомеля, де завойовники розбомбили конюшню.

Евакуаційним транспортом їх доставляють на Львівщину безкоштовно. Перебування коней тут та їхнє утримання також обходиться для господарів безкоштовно. "Як правило, коні лишаються у нас на 7-10 днів, це такий собі транзитний пункт. За цей час господарі можуть вирішити, куди їм рухатися далі. Чи, наприклад, підготувати документи для виїзду закордон, адже деякі люди з інших країн зголошуються про готовність прийняти тварин", - свідчить координаторка фонду Всеукраїнської федерації кінного спорту Таїсія Стадніченко [60].

Куди тварини пойдуть далі - вирішують їхні власники, яких волонтери намагаються знайти, якщо такі не зголосилися одразу. Тих коней, чий господарі так і не знаходяться, прилаштовують в інші притулки в Україні. Коней приймають, годують, доглядають за ними на час перебування і відправляють далі в інше безпечне місце. Волонтерам допомагають європейці, які відправляють корм, підстилку тощо [60].

Попри війну, українці поступово починають шукати невеличкі радості життя, які так необхідні для відновлення продуктивних сил. Поступово збільшується попит на кінні прогулянки у вихідні дні.

Тут потрібно розуміти, що ті, хто хоче скористатися послугами кінних клубів – не туристи в звичайному розумінні цього слова. Це люди, які весь час від початку війни нікуди не виїжджали, волонтерили, працювали, лікували та захищали. Частина цих людей втратила домівки, була під окупацією, пережила

розлуку з близькими, хтось втратив найдорожчих, багато з них відчули наслідки депресій та вигорання. Такі прогулянки для них це своєрідна терапія, можливість пережити позитивні емоції та відновити свій емоційний стан. А ще – це їх вклад у підтримку розвитку туризму та економіки, адже вони купують квитки, оплачують транспорт, замовляють екскурсію та ін.

На сьогодні, деякі конюшні та турбази, що знаходяться поза зоною бойових дій, продовжують працювати, пропонуючи свої послуги туристам. Однак, через загальну нестабільність у країні та зменшення числа туристів, попит на кінний туризм значно зменшився.

В умовах російського вторгнення для підтримки кінного туризму в Україні можуть бути задіяні такі заходи:

- проведення рекламних кампаній та запровадження знижок на послуги кінного туризму для залучення більшої кількості вітчизняних туристів;

- започаткування нових кінних маршрутів і формування привабливих туристичних пропозицій, що зможуть привернути увагу туристів та будуть гарантувати безпеку подорожі;

- залучення фінансування інвесторів на підтримку вітчизняного кінного туризму;

- залучення інвесторів, волонтерів і небайдужих людей до відновлення та ремонту зруйнованих стаєнь і кінно-туристичних баз, а також для підтримки, догляду та спілкувань з кіньми, аби покращити соціалізацію та емоційний стан тварин.

Наразі в засобах масової інформації (ЗМІ) можна зустріти чимало оптимістичних прогнозів щодо відновлення туристичної індустрії після завершення війни. Передумови для цього дійсно є: Україна має багатий туристичний потенціал, а світ сьогодні максимально зацікавлений та слідкує за розвитком подій у країні. Так Державне агентство розвитку туризму зазначає, що попри збитки, яких зазнала туристична сфера України через війну, за 2022 р. сума туристичного збору склала 189 млн грн, що майже на 28,8% більше в порівнянні з 2021 р. [61]. Серед причин такого зростання

виділяють неможливість частини громадян здійснювати закордонні поїздки з туристичною метою. Проте загальні надходження від туристичної сфери до держбюджету країні знизились на 26%.

Війна, що нині триває в Україні, немає аналогів у сучасній європейській історії, щоб провести коректну аналогію та оцінити можливий вплив на туристичний сектор.

Подальший розвиток галузі тепер залежать від швидкості відновлення інфраструктури та загального рівня життя в країні. Крім того, важливим чинником буде спроможність післявоєнної України реалізувати масштабну маркетингову кампанію на зовнішніх ринках, що дозволить трансформувати сприйняття нашої країни з території бойових дій на безпечну локацію для подорожі [29].

Отже, проаналізувавши ситуацію, що склалася у вітчизняному кінному туризмі, авторка виділяє такі проблемні аспекти, як: низький рівень розвитку інфраструктури; високі видатки; відсутність стандартів; невисока популярність та ін.

Пріоритетами та перспективними напрямками розвитку кінного туризму в переможній Україні, на думку авторка, можуть стати: розвиток інфраструктури, підготовка висококваліфікованих фахівців, запровадження інноваційних технологій та маркетингових стратегій, збереження традицій, розвиток екотуризму.

3.2. Авторські пропозиції щодо створення інноваційних конкурентоспроможних кінних туристично-екскурсійних заходів

У допандемійний та довоєнний період розвиток кінного туризму в Україні мав позитивну динаміку. Про важливість створення нових інноваційних і конкурентоспроможних кінних маршрутів, екскурсій та інших подібних заходів у наш час навіть не варто говорити. Адже, сучасні проблеми потребують сучасних рішень.

Інновації в туристично-екскурсійній діяльності – це розроблення, створення нових туристичних маршрутів, проектів із застосуванням досягнень

науки, техніки, IT-технологій, а також прогресивного досвіду в сфері управління й маркетингу, впровадження яких дозволить підвищити рівень зайнятості населення, забезпечити зростання його доходів, прискорити соціально-економічний розвиток і поліпшити туристичний імідж країни, регіонів, міст [46].

Для туристично-екскурсійного бізнесу інновації необхідні, оскільки туристичний ринок нестабільний і зазнає впливу різних чинників. У сучасних умовах кінно-туристичні бази повинні не тільки створювати новий продукт, але й вміти своєчасно реагувати на нові зміни в різних сферах діяльності, суміжних з туризмом, мати здатність створювати нові методи роботи та покращувати результати діяльності.

Україна має всі можливості для покращення стану кінного туризму. З кожним роком заклади вищої освіти випускають все більше фахівців, пов'язаних так чи інакше зі сферою туризму. Нові спеціалісти мають свій сучасний погляд на оптимізацію та популяризацію кінного туризму в країні.

Зазвичай, досвідченіші фахівці не прагнуть до великих змін, а тим самим ніяк не допомагають у розвитку кінного туризму. Найпоширенішими причинами є:

- відсутність чіткої потреби. Більш досвідчені фахівці можуть вважати, що традиційні методи та продукти є достатніми, і не бачать необхідності у впровадженні інновацій;

- високі видатки на дослідження та розроблення інноваційних продуктів та їх апробацію. Досвідченіші фахівці можуть відчувати, що вони не мають достатньо ресурсів для цього;

- страх перед поразкою. Інноваційні продукти можуть бути ризиковими, оскільки їх успішність не є гарантованою. Досвідчені фахівці можуть бути консервативнішими та боятися провалу;

- відсутність підтримки. Досвідчені фахівці можуть відчувати, що їм не надається достатньо підтримки з боку уряду, бізнесу та громадськості для впровадження інновацій;

- недостатньо знань про інноваційні підходи. Досвідчені фахівці можуть мати недостатні знання про інновації та нові технології, що обмежує їх можливості для створення нових продуктів.

Тоді, як молодші фахівці, навпаки, амбіційні та готові до будь яких випробувань. Що також не завжди добре впливає на їх роботу.

Авторка пропонує об'єднати спільні знання, досвід і бажання для розвитку та популяризації кінного туризму в Україні. Нижче представлено декілька, на її думку, інноваційних кінно-туристичних заходів, зокрема:

- використання дронів для моніторингу туристів та коней, а також для створення ефектних фотографій та відео для подорожуючих. Така родзинка кінної прогулянки привабить більше туристів тим, що може бути цікавою для туристів, які шукають нові способи отримання якісних зображень під час подорожі. Дрони здійснюють панорамні зйомки з висоти, що дає можливість побачити красу краєвиду з нового кута зору. Відео з дронів можна використовувати також для створення віртуальних турів, що може збільшити інтерес туристів до кінних прогулянок і збільшити їхню відвідуваність та підвищити конкурентоспроможність. Також, можна підвищити дохід підприємства, продаючи туристам відео та фотографії їхньої подорожі з дронів, тим самим залишити позитивні спогади про кінний клуб;

- використання віртуальної реальності. Застосування VR може допомогти створити реалістичне та захоплююче відчуття їзди на коні, не виходячи з приміщення. Такий захід можна організувати в кінному центрі або на вулиці з використанням спеціального обладнання. Такий метод підійде для залучення нових клієнтів, які спробувавши такий варіант, точно охоче повторять подорож верхи в реальності;

- організація кінних турів та заходів. Наприклад, відвідування кінних фестивалів або виставок верхи, де туристи можуть дізнатися більше про культуру та історію коня, а також, такі кінні заходи можна поєднувати з елементами костюмованого дійства. Це зможе перенести туриста з реальності

у справжню казку, або відчутти себе героєм фільму чи книги, а додаткові послуги фотографа будуть бонусом.

Проведення кінно-трюкових шоу з використанням різних інноваційних технологій дозволяє створити більш захоплююче та сприйнятливе шоу, наприклад, таких як:

- підключення світлодіодних екранів: такі екрани можуть бути встановлені на задній частині арени та відображати різні зображення, такі як фотографії, відео, анімації та інші ефекти. Це дозволяє створити захоплюючу та динамічну атмосферу;

- з використанням дронів: дрони можуть бути використані для зйомки красивих і захоплюючих кадрів під час виступу. Це дозволяє показати шоу з нового ракурсу та створити більш захоплюючі відео-ролики для промоції події;

- з системою віртуальної реальності: ця технологія дозволяє глядачам побачити шоу в 3D-форматі, що робить виступ більш захоплюючим і реалістичним. Крім того, можна створити віртуальну арену, де кінні трюки виконуються в екзотичних і фантастичних місцях, що робить шоу більш різноманітним і цікавим;

- використання інтерактивних ігор: глядачі можуть брати участь у виступі, виконуючи різні завдання та трюки разом з вершниками та їх кінними партнерами. Це дозволяє створити емоційну атмосферу, що допомагає підтримати інтерес глядачів.

Ці інноваційні технології можуть додати позитивних емоцій під час проведення кінно-туристичних видовищ і шоу.

Для досвідчених вершників надзвичайно цікавою буде прогулянка з елементами квесту, особливо якщо додати до нього пошук будь-яких предметів за допомогою GPS. Такі подорожі можна організовувати на різну тематику, вигадувати різноманітні історії, що дозволить розбавити буденність життя туристів і неодмінно залишить приємні спогади в їх пам'яті.

До організації інноваційних кінних подорожей та екскурсій можуть бути залучені як персонал клубу, так і його партнери – працівники музеїв, актори театрів, аніматори.

Авторка пропонує план підготовки інноваційних кінних туристично-екскурсійних програм. Для реалізації цього плану необхідно:

- сформувати творчий колектив зі створення інноваційного продукту та розподілити обов'язки між його учасниками;
- визначити коло потенційних клієнтів: школярі, студенти, дорослі, іноземні туристи, корпоративні групи, сімейні, дитячі свята;
- скласти бізнес-план проєкту;
- підготувати театральну постановку (сценарій, режисура, актори-виконавці, костюми, реквізити, робочі перегляди та захист театралізованої програми перед комісією з членів творчої групи);
- провести рекламну кампанію (рекламні буклети, стенди, рекламний текст для Інтернету та ін.);
- провести апробацію кінного туристично-екскурсійного заходу;
- презентувати інноваційний продукт та просувати його на ринок туристичних послуг.

Отже, створення інноваційних конкурентоспроможних кінних туристично-екскурсійних заходів є нагальною вимогою часу. Такий внесок у розвиток кінного туризму дозволяє не тільки покращити якість надання послуг, але і раціонально використовувати всі наявні ресурси, як для туристів, так і для власників кінно-туристичних баз і клубів. Світовий та вітчизняний досвід впровадження інноваційних проєктів у кінний туризм доводить, що це підвищує його конкурентоспроможність на туристичному ринку та приваблює численних вітчизняних та іноземних туристів.

ВИСНОВКИ

У результаті опрацювання значної кількості наукових джерел і літератури авторка дійшла таких висновків.

Осмислено сутність і термінологічний апарат кінного туризму, з'ясовано класифікацію його видів. Однозначного, загальноприйнятого й універсального поняття «кінний туризм» у зарубіжному та вітчизняному туризмологічному середовищі досі немає, і це є предметом наукових дискусій. Найоб'єктивнішим і найповнішим, на нашу думку, є визначення кінного туризму як «міжнародного виду спорту та активного відпочинку, що включає в себе кінні походи, в яких туристи переміщуються верхи або в екіпажах, а спорядження та харчування транспортується на конях, екіпажах або з допомогою супроводжуючого транспорту».

Проаналізовано ступінь наукового опрацювання досліджуваної теми у наукових розвідках зарубіжних та українських вчених. Зокрема, виявлено, що достатньо ґрунтовно науковцями досліджено: теоретико-методологічні засади розвитку кінного туризму; понятійно-термінологічний апарат; процес його зародження, становлення та розвитку в світі та Україні; ресурсний потенціал; світовий та український досвід організації кінного туризму; туристичні дестинації, що забезпечують обслуговування кінних туристів; законодавчу та нормативно-правову базу функціонування цього важливого сегменту туризму, проблеми, що гальмують розвиток кінно-туристичного руху; перспективні напрями та пріоритети кінного туризму в післявоєнний період та ін.

Здійснений авторкою аналіз свідчить, що кінний туризм є розвиненим і надзвичайно популярним у таких країнах світу як Іспанія, Франція, Італія, Ірландія, Німеччина, Туреччина, Великобританія, Швеція, США, Канада, Аргентина, Австралія та ін. Їх досвід організації цього сегменту туризму необхідно вивчати та запроваджувати в Україні.

Визначено й охарактеризовано чотири основні етапи зародження, становлення та розвитку вітчизняного кінного туризму, обґрунтовано їхні хронологічні рамки, конкретизовано особливості організації.

Висвітлено ресурсний та інфраструктурний потенціал розвитку кінного туризму в Українію. Охарактеризовано природні, історико-культурні та соціально-економічні умови та ресурси, наголошено, що вони є фундаментальним підґрунтям для створення інноваційного конкурентоспроможного туристично-екскурсійного продукту для аматорів кінно-туристичних заходів.

Здійснено аналіз розвитку вітчизняного кінного туризму на сучасному етапі. Зокрема, розкрито принципи виробництва туристичних послуг для аматорів кінного туризму, вказано популярні маршрути кінних подорожей, походів та екскурсій, а також дестинації, що їх вони відвідують найчастіше. Висвітлено інноваційний досвід організації кінного туризму.

Досліджено та систематизовано проблеми функціонування кінного туризму в сучасних умовах. Наведено конкретні втрати кінного підприємництва та туризму від російської агресії, приклади порятунку та евакуації коней. Указано на неможливість вирішення існуючих проблем у неймовірно тяжких реаліях воюючої країни, що призводить до фактичного згортання кінно-туристичної діяльності в Україні в умовах воєнного стану.

Розроблено конкретні авторські пропозиції щодо створення інноваційних конкурентоспроможних кінних туристично-екскурсійних заходів. Окреслено перспективні напрями розвитку кінного туризму, що мають усі підстави бути реалізованими після перемоги України над російськими загарбниками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Альохіна С. О. Місце кінного туризму в класифікації подорожей. Дніпро, 2021. 67с.
2. Андрєєва Ю. Ю. Сучасні проблеми сервісу та туризму: збірник наукових праць. 2008. - № 4. - 47-53с
3. Басюк Д.І., Виноградова О.В., Семак Б.Б.; Функціонування та перспективи розвитку туристичної галузі України : монографія – Львів : ЛТЕУ, 2018. – 376 с.
4. Бейдик О.О. Українсько-російський словник термінів і понять з рекреаційної географії та географії туризму.
5. Биркович В.І. Сільський зелений туризм - пріоритет розвитку туристичної галузі України. Науково-аналітичний щоквартальний збірник. 2008. №1(6). С.138-143.
6. В. А. Ліскович. Конярство. Використання коней та племінна робота. Біла Церква, 2018. 51с.
7. В.Ю. Притков, А.Є. Жердьов. Екстремальний туризм в Україні: сучасний стан та перспектива розвитку. Географія та туризм. - 2012. - Вип.19. - С.44
8. Габчак Н., Пригара О. Особливості кінного туризму Карпатського регіону. Ужгород, 2021. с.5
9. Галасюк С.С. Сутність та особливості кінного туризму. Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку. Переяслав-Хмельницький держ. пед. у-т ім. Г. Сковороди, 2015. с. 64–67.
10. Геращенко Я. М. Види спортивно-екологічного туризму / Я. М. Геращенко, Ф. Ф. Товстоп'ятко // Вісник Запорізького національного університету. 2013. № 2. с. 37-42
11. Гопка Б.М., Хоменко М.П., Павленко П.М. Конярство. К.: Вища освіта, 2004. 320 с.

12. Голубова Ю. М. Перспективи України на туристському ринку Євросоюзу. Пріоритетні напрями науки: пошук студента: Збірник студентських наукових праць. Вип.IV. Ізмаїл: РВВ ІДГУ. 2015. 298 с.
13. Грицак Ю. П. Організація самодіяльного туризму: навч. посіб. / Ю. П. Грицак. - Х.: Екограф, 2008. - 164 с
14. Дубодєлова А.В., Малкуш Х.Ю..Науковий вісник НЛТУ України. 2013. Вип.23.2. С.118-123.
15. Дутчак С.В. Туристсько-рекреаційні ресурси ландшафтів. Монографія. Чернівці,2014. 196 с.
16. Жаліло Я. А., Коваліська С.В., Филипенко А.О., Химинець В.В., Головка А.А. Розвиток туризму в Україні в умовах підвищених епідеміологічних ризиків.2020,с.29
17. Закон “Про природно-заповідний фонд України” № 2362-VIII (2362-19) від 22.03.2018. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>
18. Заневська Л.Г.: лек. №7. Інформаційні технології в туристичній індустрії.: «Інформаційні ресурси кінного туризму».Львів-2015, с.14
19. Індустрія туризму і сфера гостинності в Україні та світі: сучасний стан, проблеми й перспективи розвитку : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції/ відпов. ред. Л.В. Ільїн. Луцьк : ПП Іванюк, 2021. 156 с.
20. Інноваційні технології в туризмі : навч. посібник / Н. М. Влащенко, М. В. Тонкошкур ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2022. – 214 с.
21. Інновінг в туризмі : монографія / А.А. Мазаракі, С.В. Мельниченко, Г.І. Михайліченко, Т.І. Ткаченко та ін. ; за заг. ред. А.А. Мазаракі. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. – 532 с.
22. Кляп М. П. Сучасні різновиди туризму : навч. посіб. / М. П. Кляп, Ф. Ф. Шандор. – К. : Знання, 2011. – 334 с.

23. Козинець В.М. Безпека життєдіяльності у сфері туризму.– К. : Кондор, 2006. –575 с.
24. Колотуха О.В. Спортивний туризм та активна рекреація: географія, систематизація, практика (словник-довідник). Електронний ресурс. Режим доступу: <https://geohub.org.ua/node/1449>
25. Колонтай С.М., Чернявська В.А.«Публічне управління для сталого розвитку: виклики та перспективи на національному та місцевому рівнях» м. Маріуполь-Київ. 2021. 274с.; с.104-105.
26. Кузик С.П. Географія туризму : навчальний посібник / С.П. Кузик; МОНУ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, Географічний ф-т. – Київ : Знання, 2011. –271 с.
27. Леванідова К.В. «Туризм і війна: проблеми та перспективи розвитку туризму». Запоріжжя; НУ «Запорізька політехніка», 2022. с.241-243
28. Лелюк О.В.Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.«Географія та туризм». Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2023. с.368-374.
29. Мальська М.П., Антонюк Н.В., Ганич Н.М. Міжнародний туризм і сфера послуг. - К. : Знання, 2008. - 661 с.
30. Масляк П.О. Рекреаційна географія. Навчальний посібник. - К.: Знання, 2008. - 343 с.
31. Масюткин А., Бугас В.В. «Спортивний туризм в Україні».2021. с.341
32. Молодецький О. Є. Основні напрямки розвитку спортивного туризму в регіонах України.2014. – Т.10. – Вип. 2. - С. 659-663.
33. Н.А. Ковальчук, Г.О. Соколова. Кінний туризм і особливості його. Науковий вісник ЛНУВМБ імені С.З. Гжицького, 2017, т 19, № 79. організації с.4
34. Організація екскурсійної діяльності: конспект лекцій. / Н.А. Леоненко. – Х.: НУЦЗУ, 2019. – 167 с.

35. Павліха Н.В., Цимбалюк І.О., Савчук А.Ю. Сталий розвиток туризму та рекреації: сучасні виклики й перспективи для України. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. 209 с.
36. Петрук В.Г. та ін. Екогеографія та екотуризм: Підручник / В. Г. Петрук, О.В. Бондарчук, І.А. Трач, О.Ю. Панасюк, Ю.І. Царук, В.Д. Ваколюк. – Вінниця: ТОВ "Нілан-ЛТД", 2016. – 178 с.
37. Ромат Є.В. Реклама: Підручник/Є.В. Ромат.– Київ, Харків: Студцентр, 1999. - 480 с. Українська географія: сучасні виклики. Зб. наук. праць у 3-х т.–К.: Прінт-Сервіс, 2016. –Т. II. –363с.
38. Рутинський М.Й., Зінько Ю.В. Зелений туризм. К.: Знання, 2008. 217 с
39. Свида І. В. Сучасні форми екстремального туризму в Закарпатській області / І. В. Свида // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Серія : Економічні науки. – 2011. – Вип. 1 (41)
40. Скриль Т. І. Львівський національний університет імені Івана Франка. Основні види туризму в НПП «Бузький Гард». с 184; -с.36
41. Стецюк О. Розвиток інфраструктури кінного туризму в Україні/ Стецюк О.// Ж-л «Сучасні тенденції розвитку індустрії гостинності. – Харків, 2020. – С. 282-285.
42. Тваринництво України 2019 : стат. зб. – Київ : Державна служба статистики України, 2020. – 160 с.
43. Т.Г. Сокол, І.І. Плиска. «Інноваційні способи і форми екскурсійної діяльності на ринку туристичних послуг України».Вчені записки університету-«КРОК».-2017.-Випуск 47. с.-167;
44. Ткачова І. Золотий генофонд [Електронний ресурс] / І. Ткачова // Агробізнес сьогодні. – Режим доступу: <http://agro-business.com.ua/agro/suchasne-tvarynnytstvo/item/7962-zoloty-henofond.html>.
45. Указ президента України про створення НПП «Бузький Гард» – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/279/2009#Text>

46. Храбовченко В. В. Экологический туризм : учеб.-метод. пособ. / В. В. Храбовченко. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 208 с.
47. Шутьгіна Л. М., Бондар А. І.:Маркетинг і менеджмент інновацій. «Аналіз еко-орієнтованих видів туризму: їх відмінні та спільні риси» 2010. №1. С.161-168.
48. Zanevska L.H/ Zastosuvannia informatsiinykh tekhnolohii u rekreatsiino-turystskii diialnosti : metodychnyi posibnyk dlia fakhivtsiv fizychnoho vykhovannia «Sportyvna nauka Ukrainy». Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu fizychnoi kultury. Elektronne naukove fakhove vydannia: Lviv, LDUFK, 152.
49. Lijewski T., Mikulowski B., Wyrzykowski J. Geografia Turystyczna Polski dzial. Walory jezdzieckie. – strona 167-170.
50. Lijewski T., Mikulowski B., Wyrzykowski J. Geografia Turystyczna Polski dzial. Walory jezdzieckie. Miejsce wydania: Warszawa. 2008. – s.384.
51. <https://chat.openai.com>
52. <https://discover.ua>
53. <https://www.dnipro.libr.dp.ua>
54. <https://dnipro.tv/news-dnipro/u-dniprovskomu-prytulku-vykhodzhuiut-dvokh-konei-shcho-postrazhdaly-vid-viiny/>
55. <https://elearn.nubip.edu.ua9>
56. <http://hhc.kiev.ua/istoriya-loshadey//>
57. <https://horseback.kiev.ua>
58. <https://hromadske.radio/podcasts/milenialky/iz-32-koney-vyzhyly-14-vlasnytsia-stayni-iaku-okupanty-znyshchyly-v-hostomeli>
59. <https://kalush.informator.ua>
60. <https://lviv.media/lvivshchyna/26378-poblyzu-lvova-riatuiut-koney-z-oblastey-iaki-postrazhdaly-vnaslidok-boyovykh-diy-foto/>
61. <https://mixsport.pro>
62. <https://ozi.pp.ua>
63. <https://rivne.travel/locations/kinno-sportivnij-klub-patriot>

64. <https://shenkel.lviv.ua/komfort-dlya-dvoh-diznayemosya-pro-sidlo>
65. <https://sportscience.ldufk.edu.ua>
66. <https://te.20minut.ua/lyudi/schoyno-vivezli-tvarin--snaryad-znischiv-konyushnyu-kinniy-klub-iz-kre-11706571.html>
67. <https://tourlib.net>
68. <https://www.hutsulkoni.com/kinnyjturyzm>
69. www.ukrland.org.ua
70. <https://www.unian.ua/tourism>
71. <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3630995-ak-u-period-vijni-zive-konezavod-na-zaporizzi.html>
72. <http://4ua.co.ua>

ДОДАТКИ

додаток А Транспортування спорядження та харчування на конях

додаток В Приклад маркування на кінно-туристичних маршрутах

додаток С Кінний театр у «Парк Київська Русь». Стрільба з луку верхи

додаток D Приклад кінно-туристичного маршруту "Урочище Женець- водоспад Гук"

!!! Ірпінь, Буча, Гостомель, Горенка 🔥🔥
🔥

Нашу стайню розбомблено.
Коні вийшли, принаймні частина.
Це мої Дарем і Арт.
Будь ласка, якщо побачите будь-якого з
нашої стайні на вулиці. Просто коня.
Зафіксуйте хоча б фото. Якщо можливо
відловити, відловіть. Наші коні добрі і
контактні. Просто спокійно підійдіть,
протягніть руку. При цьому говоріть
спокійним голосом.
Але будь ласка, хоча б фото!

Мій телефон [REDACTED] 49, Олександра
Прошу розповсюдити інформацію !!!

додаток Е Власниця стайні в Гостомелі шукає своїх коней

додаток F Коні біжать разом з евакуаційною колоною